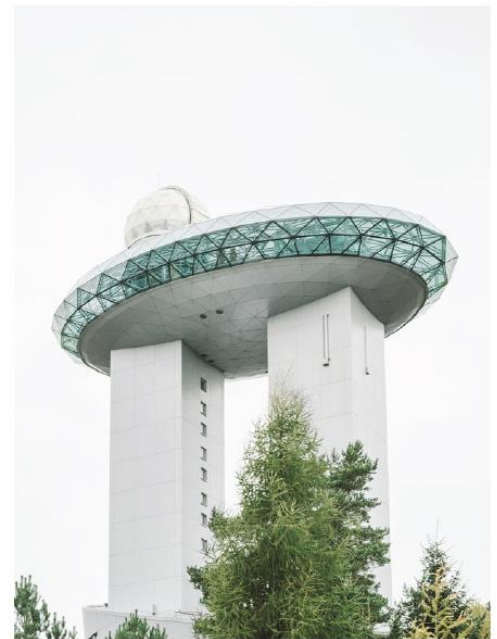

„Brexit“:

naujos galimybės Lietuvai
pritraukti užsienio
investuotojus?

VšĮ „Investuok Lietuvoje“, 2017 m. liepa

Turinys

„Brexit“: galimybės ir grėsmės	4
Esama situacija	4
Galimi „Brexit“ scenarijai	4
„Brexit“ pasekmės ekonomikai	6
Poveikis tiesioginių užsienio investicijų tendencijoms Europoje	6
Kitų šalių veiksmai	8
Galimybės Lietuvai	8
Talentų pritraukimas	9
Esamos iniciatyvos	9
Talentams iš užsienio pritraukti reikalingi veiksmai	10
Talentams iš užsienio integruoti reikalingi veiksmai	11
„Brexit“ ir gamyba	12
Automobilių pramonė	12
Aviacijos inžinerija	14
Gyvybės mokslai	16
„Brexit“ poveikis paslaugų sektoriui: finansai	18
„Brexit“ poveikis JK finansų sektoriui	18
Kaip paso teisių praradimas paveiktų JK?	19
Konkurencija dėl finansų sektoriaus darbo vietų	21
Lietuvos galimybės	22
„Brexit“ poveikis technologijų sektoriui	24
„Brexit“ ir finansinės technologijos	24
„Brexit“ poveikis kitoms aukštųjų technologijų industrijoms: žaidimų pramonė	27
Ar Lietuva gali tuo pasinaudoti?	28
Apibendrinimas ir pasiūlymai	30

Santrumpos ir akronimai

BVP	Bendrasis vidaus produktas
EASA	Europos aviacijos saugumo agentūra
ECB	Europos Centrinis Bankas
EEE	Europos ekonominė erdvė (angl. <i>European economic area</i> – EEA)
ELPA	Europos laisvosios prekybos asociacija (angl. <i>European Free Trade Association</i> – EFTA)
EMA	Europos vaistų agentūra (angl. <i>European Medicines Agency</i>)
ES	Europos Sąjunga
FinTech	finansinės technologijos
IT	informacinės technologijos
FSA	Finansinių paslaugų agentūra (angl. <i>Financial Services Agency</i>)
JAV	Jungtinės Amerikos Valstijos
JK	Jungtinė Karalystė
MTEP	moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra
PPO	Pasaulio prekybos organizacija (angl. <i>World trade organization</i> – WTO)
TMO	Tarptautinė migracijos organizacija
TUI	tiesioginės užsienio investicijos
VRE	Vidurio ir Rytų Europa

„Brexit“: galimybės ir grėsmės

Esama situacija

2017 m. kovo 29 d. buvo sulaukta oficialaus Jungtinės Karalystės (toliau – JK) kreipimosi dėl išstojimo iš Europos Sąjungos (toliau – ES). Atsižvelgiant į tai, ES valstybių vadovų susitikime buvo patvirtintos „Brexit“ derybų gairės, numatančios pagrindinius prioritetus ir derybų eigą, truksiančią iki pat 2019 m. kovo mėn. Svarbiausia „Brexit“ derybų užduotis – išsaugoti ES bendrosios rinkos integralumą, todėl busimas susitarimas dėl JK dalyvavimo joje negali būti įgyvendinamas tik atskiruose sektoriuose. Pirmasis derybų prioritetas bus išspręsti britų ir ES valstybių piliečių teisinę padėtį. Čia bus siekiama sklandaus ir nediskriminuojančio sprendimo, garantuojančio, kad ne mažiau kaip penkerius metus JK gyvenantiems ES piliečiams būtų suteiktas nuolatinio gyventojų statusas. Kiti aktualiausi derybų prioritetai – dvišalė prekyba, finansinių santykių, kilusių iš JK narystės ES, sprendimas bei JK esančių ES institucijų perkėlimas į kitas ES šalis¹.

Galimi „Brexit“ scenarijai

Kol kas tolimesni ES ir JK santykiai nėra žinomi. Dar daugiau nežinomybės sukėlė išankstiniai JK parlamento rinkimai, po kurių Therosos May vadovaujama konservatorių partija neteko daugumos. Nedidelės Šiaurės Airijos Demokratinės unionistų partijos (DUP) palaikymas turėtų garantuoti daugumą, tačiau tikėtina, kad tai turės savo kainą. Pavyzdžiui, JK išstojus iš ES ir atsisakius laisvo žmonių judėjimo, tarp Šiaurės Airijos ir Airijos turėtų atsirasti sienos patikros postai, o DUP tam prieštarauja².

Nors nuomonės gali keistis, o tikslesnės pozicijos paaiškės ateityje, visgi galima numatyti keletą potencialių scenarijų, kaip toliau klostysis ryšiai tarp ES ir JK.

JK dalyvavimas Europos ekonominėje erdvėje

JK sprendimas likti Europos ekonominėje erdvėje (toliau – EEE), dar kitaip vadinamas „minkštuoju „Brexit““, reikštų, jog JK didžiąja dalimi išsaugotų laisvą prieigą prie bendrosios rinkos ir beveik nepakitusius ekonominius santykius su ES, tačiau privalėtų laikytis laisvo prekių, paslaugų, žmogiškųjų išteklių ir kapitalo judėjimo principų. Taip pat JK turėtų paisyti teisinių reikalavimų, susijusių su bendrąja rinka, bei mokėti tam tikrus įnašus į ES biudžetą. EEE kontekste plačiausios apimties bendradarbiavimo modelį su ES turi Norvegija.

Laisvosios prekybos susitarimas su ES

JK turi galimybę derėtis su ES dėl dvišalės laisvosios prekybos sutarties. Nors dvišalės prekybos sutartys skiriasi tikslais ir apimtimi, dažniausiai tokio tipo susitarimuose atsisakoma muitų prekėms, o paslaugų judėjimas ir apmokestinimas liberalizuojamas. JK dvišalė laisvosios prekybos sutartis su ES reikštų, kad JK įsipareigoja taikyti ES standartus tik prekėms, eksportuojamoms į bendrąją Europos rinką, – tai jai suteiktų daugiau laisvės,

¹ Europos Vadovų Tarybos 2017 m. balandžio 29 d. sprendimas „Tolimesni veiksmai, susiję su Jungtinės Karalystės 50 str. notifikavimu“

² „Silpna JK vyriausybė kelia nežinomybę „Brexit“ procese“, 2017-06-12, *Verslo žinios*

kuriant nacionalinę reguliavimo politiką, nei esant ES nare. Gana plačios apimties dvišales prekybos sutartis su ES turi Kanada ir Šveicarija.

Pasaulio prekybos organizacijos taisyklėmis paremtas bendradarbiavimas

Šis scenarijus vadinamas „kietuoju „Brexit““, nes jo įgyvendinimas reikštų, kad JK su ES nepasiektų jokio bendro susitarimo, todėl tarpusavio prekyba būtų vykdoma pagal Pasaulio prekybos organizacijos (toliau – PPO) nustatytas taisykles. Tokiu atveju JK, kaip ir kitoms trečiosioms šalims, ES taikytų atitinkamus muitų tarifus ir kitus netarifinius prekybos barjerus³.

Nepaisant to, kaip susiklostytų tolimesnis bendradarbiavimo scenarijus, JK vyriausybės pagrindinis siekis bus glaudi partnerystė su ES, neturėianti apsiriboti vien tik prekybiniais ryšiais. Iki šiol JK vadovai teigė, kad šalis neketina išlikti bendrojoje ES rinkoje ir muitų sąjungoje, dėl to bus siekiama ambicingos ir plataus masto laisvosios prekybos sutarties su ES⁴. Visgi neseniai įvykusių JK parlamento rinkimų rezultatai atveria realias galimybes pakeisti JK poziciją, todėl nežinomybė bent trumpuoju laikotarpiu išliks.

	Minkštasis „Brexit“					Kietasis „Brexit“
	Narystė ES	Norvegija	Šveicarija	Kanada	Turkija	PPO
Dalyvavimas bendrojoje ES rinkoje	Taip, visos apimties	Taip, visos apimties	Dalinis	Ne	Ne	Ne
Laisvas žmonių judėjimas	Taip	Taip	Taip	Ne	Ne	Ne
Muito mokesčiai	Nėra	Nėra	Nėra	Sumažėję dėl dvišalės prekybos sutarties	Netaikomi pramoninėms prekėms	Yra
Dalyvavimas muitų sąjungoje	Taip	Ne	Ne	Ne	Taip	Ne
Įmokos į ES biudžetą	Taip	Taip	Taip (mažiau nei Norvegija)	Ne	Ne	Ne

Šaltinis: „Investuok Lietuvoje“, 2017

³ „Leaving the EU: Implications for the UK Economy“, March 2016, PwC

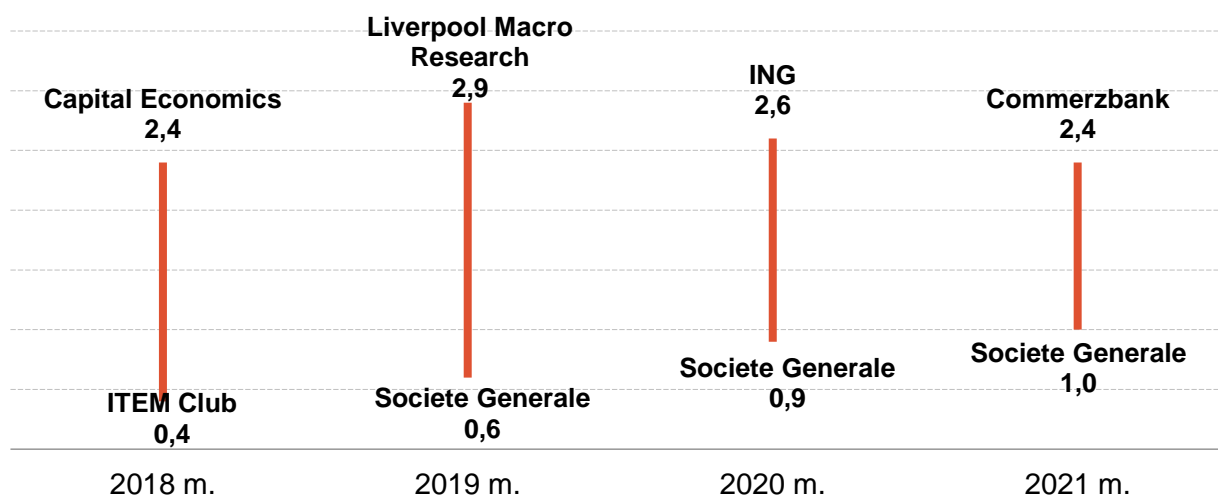
⁴ Ten pat

„Brexit“ pasekmės ekonomikai

JK eksporto į ES vertė atitinka 45 proc. jos bendrojo vidaus produkto (toliau – BVP), bet įvedus prekybos barjerus ir kitus apribojimus prekių ir paslaugų srautai tarp ES ir Jungtinės Karalystės rinkų neišvengiamai sumažėtų⁵.

Dėl sumažėjusio prekių ir paslaugų eksporto į ES britų ekonomikos augimui iškylla grėsmė. Vis dėlto platus šalies ūkio augimo prognozių intervalas (žr. grafiką apačioje) iliustruoja, jog ekonomistų požiūris į „Brexit“ padarinių mastą šalies ūkiui skiriasi. Verta atkreipti dėmesį, kad galbūt sulėtėsianti ekonomika turės įtakos ir JK užimtumo srityje – prognozuojama, kad 2018 m. nedarbo lygis JK pasieks 6 proc. (palyginti su 4,7 proc. 2016 m.)⁶. Kita vertus, jau dabar JK darbo rinkoje pastebimas tam tikrų specialistų (inžinerijos, IT ir medicinos sričių) trūkumas⁷, kuris dar labiau išryškės Britanijai laisvai nebeįsileidžiant aukštos kvalifikacijos specialistų iš ES.

JK BVP augimo prognozės 2018-2021 m.

Šaltinis: „Investuok Lietuvoje“, 2017 (sudaryta remiantis JK Iždo 2017 m. birželio mėn. duomenimis)⁸

Poveikis tiesioginių užsienio investicijų tendencijoms Europoje

2017 m. gegužės mėn. atliktoje Europos patrauklumo investicijoms apklausoje teigiama, kad 20 proc. tarptautinių bendrovių planuotų per ateinančius trejus metus iš dalies ar visiškai perkelti savo veiklą, jei JK paliks EEE⁹. Pastebėtina, kad neigiama investuotojų reakcija dėl galimų „Brexit“ padarinių stiprėja, nes 2017 m. sausio mėn. įmonių, svarstančių galimybę perkelti savo veiklą, buvo tik 11 proc.¹⁰ 2016 m. rudenį vykdyta investuotojų apklausa taip pat atskleidžia mažėjantį JK pranašumą tiesioginių užsienio investicijų (toliau – TUI) atžvilgiu vidutiniu laikotarpiu. Net 34 proc. apklaustų investuotojų mano, kad JK patrauklumas investicijoms sumažės, o tai yra dvigubai blogesnis vertinimas nei 2015 m. vykdytoje apklausoje. Taigi kai kurioms bendrovėms JK tampa mažiau

⁵ „Brexit: ekonominės ir teisinės pasitraukimo pasekmės“, 2016-10-30, *Verslo žinios*

⁶ „Out and down: Mapping the impact on Brexit“, 2016, *The Economist Intelligence Unit Limited*

⁷ „Žvilgsnis iš Sičio: Lietuva Londono kompanijų gal ir nesuviliuos, bet gali paveikti ES poziciją“, 2017-05-15, *Verslo žinios*

⁸ JK Iždas, „Forecast for the UK Economy: June 2017“

⁹ „EY’s European Attractiveness Survey May 2017“

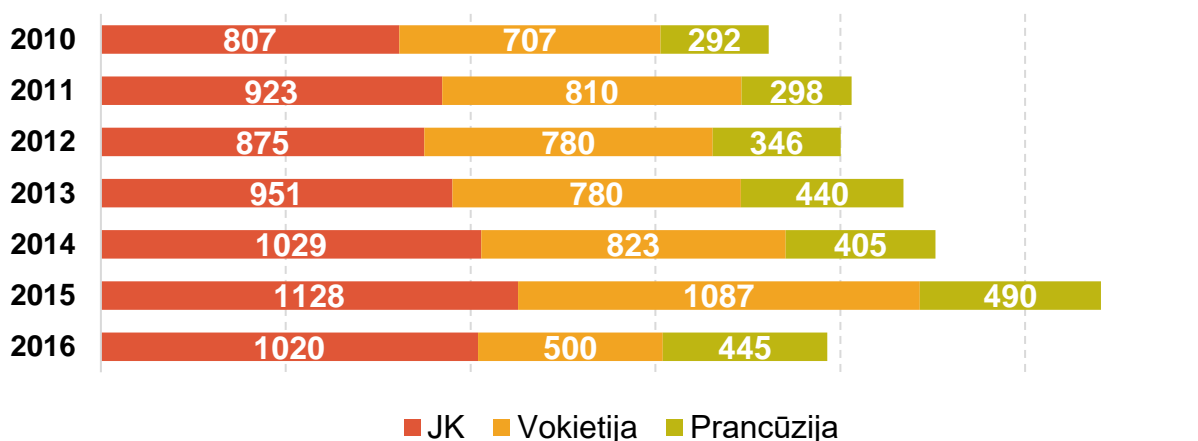
¹⁰ „EY’s European Attractiveness Survey January 2017“

patraukli šalis veiklai vystyti. Minėta apklausa identifikuoja, kad „Brexit“ efektui jautriausios yra JK finansinių ir susijusių paslaugų bei aukštųjų technologijų įmonės¹¹.

Dauguma užsienio bendrovių dar nežino tolimesnių veiklos strategijų dėl egzistuojančio neapibrėžtumo – kol kas nėra aiškių sprendimų dėl prekybos mokesčių ir barjerų, administravimo bei reguliavimo, todėl konkretesni įmonių sprendimai dėl veiklos ir investicijų bus priimami vėliau, aiškinant politinei situacijai. Vis dėlto įmonės, vykdančios veiklą sektoriuose, kuriuose itin svarbūs reglamentavimo klausimai (finansai, aviacija, IT ir gyvybės mokslai), jau dabar turi parengti atitinkamas veiklos strategijas, reaguojant į galimus iššūkius. Tai puikiai iliustruoja didžiausių JK finansinių paslaugų bendrovių veiksmas – daugiau nei 25 proc. tokių įmonių paskelbė oficialius planus iškelti iš JK tam tikrą dalį darbuotojų ar operacijų¹².

„Brexit“ procesas laikomas vienu svarbiausių rizikos veiksnių užsienio investuotojams, svarstantiems apie TUI Europoje, todėl galima teigti, kad TUI srautų žemėlapis šiek tiek keisis. Svarbiausios JK konkurentės dėl TUI ir toliau išliks didžiosios ES valstybės, ypač Vokietija ir Prancūzija, kurių pritrauktų TUI projektų skaičius, *fDI Markets* duomenimis, 2010–2015 m. augo¹³. Vokietija ir Prancūzija yra stabiliai įsitvirtinusios valstybių, pritraukiančių daugiausia TUI projektų Europoje, trejetuke¹⁴, todėl jei neigiamos „Brexit“ pasekmės materializuosis, šios šalys potencialiai galėtų išstumti JK iš lyderės pozicijos.

TUI projektų skaičius JK, Vokietijoje ir Prancūzijoje 2010-2016 m.

Šaltinis: *fDi Markets*, „The Financial Times Limited“ paslauga, 2017

Į aktyvią konkurenciją dėl TUI įsitraukia ne tik valstybės, bet ir Europos miestai. Londonas ilgą laiką buvo vertinamas kaip patraukliausias užsienio investicijoms Europos miestas – 2015 m. net 52 proc. investuotojų Londoną įvertino geriausiai. Tačiau, 2017 m. duomenimis, miesto patrauklumas investicijoms smarkiai sumažėjo, ir geriausiai Londoną vertinančių investuotojų dalis smuko iki 32 proc. Kiti Europos didmiesčiai, pvz., Paryžius ar Berlynas, sparčiai vežasi Londoną patrauklumu investicijoms. Taip pat pastebima, kad

¹¹ „EY’s UK Attractiveness Survey Autumn 2016“

¹² „EY’s European Attractiveness Survey May 2017“

¹³ *fDi Markets*, „The Financial Times Limited“ paslauga, 2017.

¹⁴ *EY European Investment Monitor (EIM)*, 2017.

Varšuva patenka į užsienio investuotojų dėmesio akiratį¹⁵. Galima tikėtis, kad įsibėgėjus „Brexit“ procesui Londono patrauklumas potencialiai mažės ir atsiras vis daugiau galimybių kitiems Europos miestams varžytis dėl investicijų pritraukimo.

Kitų šalių veiksmai

ES šalys visų pirma varžosi dėl galimybės perimti Londone įsteigtas ES agentūras – EMA (angl. *European Medicines Agency*) ir FSA (angl. *Financial Services Agency*). Yra žinoma, kad į derybų procesą dėl šių agentūrų iki šiol yra įsitraukusios beveik visos ES valstybės narės, išskyrus Baltijos šalis ir Slovėniją¹⁶.

„Brexit“ kontekste itin iniciatyvi atrodo Prancūzija, Londono ekspatriantams pasiūliusi palankų mokesčių režimą. Jo esmė – pajamų mokesčio atostogų periodas daugiau uždirbantiems prancūzams, grįžtantiems į šalį bent po 5 m. pertraukos, bus prailgintas nuo 5 m. iki 8 m. Šalyje taip pat bus steigiamas centras, padėsiantis besikuriančioms užsienio įmonėms įveikti administracines procedūras (centras veiks keliomis kalbomis). Be to, Prancūzija pažadėjo sparčiai vertinti finansinių institucijų paraiškas. Kalbama ir apie mokesčių sistemos pakeitimus (pelno mokesčio tarifo mažinimą), prisidedančius prie Prancūzijos konkurencingumo didinimo.

Ispanija taip pat svarsto apie įvairias mokesčių lengvatas, skirtas bankams ir tarptautinėms įmonėms, ypač startuoliams, iš JK pritraukti.

Kol didžiosios ES valstybės konkuruoja dėl bankų ir didžiųjų įmonių persikėlimo iš JK, Lenkija pozicionuoja save kaip paslaugų centrą tinkamą šalį. Lenkijos vyriausybė 2017 m. planuoja pritraukti iš JK 25–30 tūkst. darbo vietų paslaugų sektoriuje, daugiausia finansinių paslaugų srityje. Lenkijai taip pat aktualu susigrąžinti savo piliečius, gyvenančius JK: skaičiuojama, kad į šalį gali grįžti 100–200 tūkst. tautiečių.

Galimybės Lietuvai

Lietuvai, siekiant pasinaudoti dėl „Brexit“ atsirandančiomis galimybėmis, reikėtų veikti tikslingai. Visų pirma, „Brexit“ kontekste itin aktualus tampa emigravusių lietuvių grįžimo į šalį klausimas ir aukštos kvalifikacijos darbuotojų iš kitų šalių pritraukimas. Siekdama išnaudoti besikeičiančių užsienio investicijų srautų Europoje galimybes, Lietuva turėtų orientotis į tas sritis, kuriose matomos didžiausios perspektyvos. „Investuok Lietuvoje“ vertinimu, kaip tokias galima išskirti finansinių institucijų paslaugų centrų perkėlimą, tam tikrų gamybos (automobilių komponentų, aviacijos inžinerijos) ir gyvybės mokslų įmonių projektus, šalies vertės pasiūlymo žaidimų industrijos ir kitų nišinių aukštųjų technologijų įmonėms tobulinimą bei žinomumo didinimą. Visgi didžiausių galimybių žadanti sritis, kurioje Lietuva gali pateikti konkurencingą vertės pasiūlymą, yra finansinės technologijos.

¹⁵ Ten pat

¹⁶ „Four EU states pass on post-Brexit agency spoils“, 2017-06-20, *The Euobserver*

Talentų pritraukimas

„Brexit“ proceso kontekste svarbus aspektas yra JK gyvenantys lietuviai. Kadangi ES piliečiai, reziduojantys JK 6 ir daugiau metų, turi teisę į JK pilietybę¹⁷, tikėtina, kad Lietuvos piliečiai, ten įsikūrę prieš tiek laiko, pasinaudos šia teise, dėl to Lietuva praras juos kaip savo piliečius. Neramina ir neseniai vykdytos Londono Sičio lietuvių klubo apklausos rezultatai – tik 7 proc. JK gyvenančių lietuvių emigrantų rimtai svarsto grįžti į Lietuvą, o 21 proc. respondentų teigė, kad, JK išstojus iš ES, jie rinksis emigruoti į kitą ES valstybę, bet ne Lietuvą¹⁸.

Naujausiais užsienio lietuvių surašymo duomenimis, JK oficialiai gyvena apie 124 tūkst. lietuvių – tai sudaro 20 proc. visų užsienyje gyvenančių mūsų šalies piliečių. Didžioji dalis (80,4 proc.) JK gyvenančių lietuvių yra darbingo amžiaus (15–64 m.), beveik pusė turi aukštąjį ar aukštesnįjį išsilavinimą (44,8 proc.), o 15,5 proc. eina vadovaujamas, specialisto, techniko ar jaunesniojo specialisto lygmens pareigas¹⁹.

Sėkmingas talentų pritraukimas iš JK būtų efektyvi priemonė, prisidedanti prie aukštos kvalifikacijos specialistų pasiūlos Lietuvoje didinimo. Net 74 proc. Lietuvoje esančių užsienio investuotojų sutinka, kad mūsų šalyje parengiami specialistai yra aukšto lygio, tačiau tuo pat metu pabrėžia, kad juntamas ir didelis jų stygius²⁰. Panašios tendencijos ryškėja ir visoje Lietuvos darbo rinkoje – kvalifikuotos darbo jėgos emigracija pastaraisiais metais buvo vienas pagrindinių iššūkių, net 49 proc. darbdavių susiduria su kvalifikuotų darbuotojų trūkumu²¹.

Dauguma JK gyvenančių lietuvių dar nesvarsto realių išvykimo iš šalies scenarijų ir laukia galutinio JK ir ES susitarimo. Šiame kontekste aktualus ir kitų užsienio šalių piliečių, kurie nesvarsto grįžimo į savo šalį, tačiau po „Brexit“ galbūt turėsiančių palikti JK, klausimas. Iškart po įvykusio „Brexit“ referendumo juntami pokyčiai JK migracijos srautuose. 2016 m. neto migracija JK sumažėjo net 25 proc., palyginti su 2015 m. duomenimis: pernai JK sumažėjo imigracija (ypač ES šalių piliečių) bei padidėjo emigracija iš šalies. Taigi šis neapibrėžtumo periodas yra tinkama proga aktyviai veikti, siekiant, kad Lietuva atsirastų tarp šių žmonių grupių naujų gyvenimo vietų pasirinkimo variantų.

Įvertinus JK gyvenančių lietuvių charakteristiką ir siekiant pasinaudoti suteikiamomis „Brexit“ galimybėmis, Lietuvai reikia turėti konkurencingą talentų pritraukimo politiką – nacionalines kompetencijas pasiekti ir pritraukti talentus bei palankų režimą ekspatriantams ir aukštos kvalifikacijos darbuotojams iš užsienio.

Esamos iniciatyvos

Šiuo metu Lietuvoje pradedamas formuoti strateginis požiūris į talentų pritraukimą. Veiksmai, reikalingi talentų pritraukimo ir išlaikymo Lietuvoje sistemai sukurti, yra numatyti

¹⁷ Pagal JK įstatymus 5 m. JK gyvenantis asmuo turi teisę gauti nuolatinio rezidento statusą, o pilietybė suteikiama įgijus nuolatinio rezidento statusą ir pragyvenus JK dar bent metus.

¹⁸ „Emigravusių lietuvių apklausa dėl „Brexit“: rezultatai nustebino visus“, 2017-04-25, *Delfi.lt*

¹⁹ „Lietuviai pasaulyje“, 2014 m., Lietuvos statistikos departamentas

²⁰ Lietuvos investuotojų pasitikėjimo indeksas, 2017 m., I ketvirtis, Investuotojų forumas

²¹ Lietuvos darbo rinkos prognozė, Lietuvos darbo birža, 2017 m., Investuotojų forumas

Vyriausybės programos įgyvendinimo plane. Šalyje taip pat vykdomos įvairios iniciatyvos ar kampanijos, tačiau dar nėra tiesiogiai atsakingos organizacijos, kuri darbo rinkai užtikrintų nuolatinę aukštos kvalifikacijos darbuotojų pasiūlą ir rūpintųsi emigravusių piliečių susigrąžinimu bei pagalba įsitvirtinant Lietuvoje. Žemiau esanti lentelė iliustruoja esamas iniciatyvas ir jų veiklas.

Iniciatyva	Veikla
„Talentai Lietuvai“, GLL	Kviečia stažuotis mokslus užsienyje baigusius lietuvius. Kuria lietuvių, esančių svetur, žemėlapi. Kaupia duomenų bazę.
GLL	Profesionalų duomenų bazė. Buria profesionalų tinklus. Renginiai Lietuvoje ir užsienyje.
„Globali Lietuva“, URM	Programa, skatinanti lietuvių išsaugojimą.
„Renkuosi Lietuvą“, TMO	Informacinis puslapis su bendra informacija grįžtantiems.
„Kurk Lietuvai“, IL	Programa profesionalams, grįžtantiems dirbti viešajame sektoriuje.
„Back to LT“, Tauragės industrinis parkas	Renginiai lietuviams užsienyje.

Šaltinis: „Investuok Lietuvoje“, 2017

„Investuok Lietuvoje“, atsižvelgdama į užsienio investuotojų lūkesčius, kuria užsienyje gyvenančių aukštos kvalifikacijos specialistų (lietuvių ir užsieniečių) pritraukimo portalą – **WORKINLITHUANIA** bei su tuo susijusias viešinimo kampanijas. Minėtas informacinis portalas suteiks aukštos kvalifikacijos specialistams informaciją apie darbo galimybes Lietuvoje įsteiguose tarptautinių bendrovių padaliniuose (technologijų, paslaugų ir gamybos sektoriuose) bei kitą informaciją, naudingą grįžtantiems ir atvykstantiems dirbti į Lietuvą asmenims. „Investuok Lietuvoje“ taip pat vykdys viešinimo programą: JK bus organizuojami renginiai, kuriais siekiama susigrąžinti diasporą, bei aktyvi komunikacija socialinėje medijoje, skatinanti bendradarbiavimą su JK veikiančiomis lietuvių bendruomenėmis.

„Investuok Lietuvoje“ prioritetas lietuvių, gyvenančių JK, atžvilgiu – įgiję aukštąjį išsilavinimą, dirbantys pagal specialybę JK arba dėl geresnio atlyginimo ir saviraiškos galimybių emigravę piliečiai.

Talentams iš užsienio pritraukti reikalingi veiksmai

- Konsoliduota Vyriausybės strategija, skirta kryptingai talentų pritraukimo politikai įgyvendinti.

- Aukštos kvalifikacijos darbuotojams pritraukti skirtos institucijos arba tarpinstitucinio bendradarbiavimo struktūros sukūrimas. Minėta struktūra būtų atsakinga už visų talentų pritraukimo ekosistemoje dalyvaujančių institucijų ir iniciatyvų atliekamų funkcijų išgryninimą ir užtikrintų jų sklandų bendradarbiavimą.
- Bendra komunikacijos strategija bei viešinimo kampanijos, įgyvendinamos su JK gyvenančia lietuvių diaspora ir emigrantais iš kitų šalių, kuriuos potencialiai palies „Brexit“, informuojant apie gyvenimo ir darbo Lietuvoje galimybes.

Talentams iš užsienio integruoti reikalingi veiksmai

- Sugrįžusių lietuvių ir pritrauktų aukštos kvalifikacijos darbuotojų bei jų šeimų integravimo modelio sukūrimas, ypač atkreipiant dėmesį į vaikų integraciją Lietuvos mokyklose. Pasak JK lietuvių bendruomenės pirmininkės Dalios Asanavičiūtės, būtent vaikų integracija yra vienas pagrindinių iššūkių jaunoms emigrantų šeimoms, norinčioms grįžti į Lietuvą²².
- Lengvatinio mokesčių režimo, skirto aukštos kvalifikacijos darbuotojams iš užsienio pritraukti, taikymas.
- Lengvai prieinama informacija ir konsultacijos pagrindiniais įsikūrimo, gyvenimo ir darbo Lietuvoje klausimais (angl. *soft landing*).

Pirmieji privačių ir viešųjų institucijų veiksmai pritraukiant talentus jau yra vykdomi bei, kaip minėta anksčiau, šis klausimas yra prioritetas Vyriausybės programos įgyvendinimo plane. Tačiau, nesutarus dėl bendros valstybės politikos ir strategijos savalaikio įgyvendinimo, galime nepasinaudoti atsirandančiomis trumpojo laikotarpio galimybėmis.

²² „Brexit“: lietuvių bendruomenės pirmininkė įspėja emigrantus“, 2017-04-05, *Delfi.lt*

„Brexit“ ir gamyba

JK gamybos sektorius yra glaudžiai susietas su žemynine Europa per prekybos ryšius, investicijas, darbuotojus ir bendras taisykles. „Brexit“ paveiks visas šias sąsajas, todėl daugelis gamybos įmonių su nerimu stebi išstojimo procesą. Šioje apžvalgoje nagrinėjami aukštos pridėtinės vertės gamybos sektoriai, kuriems „Brexit“ padarys didelę įtaką ir kurių įmonės „Investuok Lietuvoje“ kryptingai stengiasi pritraukti į Lietuvą.

Automobilių pramonė

Automobilių pramonė ES kontekste

Anglijos automobilių pramonė yra viena iš didžiausių JK ūkio šakų, generuojanti 80 mlrd. Eur apyvartos per metus. Nemažą dalį šios pramonės sėkmės lemia prieiga prie bendrosios Europos rinkos. Skaičiuojama, jog apie pusė visų JK pagamintų automobilių keliauja į kitas ES šalis. Taip pat JK galioja ES pasirašytos prekybos sutartys su šalimis, esančiomis už ES ribų.

Kitos ES valstybės narės JK reikalingos ne tik kaip rinka, bet ir kaip automobilių komponentų tiekėjos. JK motorinių transporto priemonių gamintojų ir prekyautojų draugija yra apskaičiavusi, jog vidutiniškai apie 60 proc. šalyje pagaminto automobilio komponentų sudaro importuotos prekės²³. Todėl tarifais neapmokestintas komponentų judėjimas tarp JK ir kitų ES šalių yra itin svarbus šalies automobilių pramonei.

Galiausiai JK automobilių pramonėje dirba daugybė kitų ES šalių piliečių. Manoma, kad visame JK apdirbamosios gamybos sektoriuje ES migrantai sudaro apie 10 proc. darbuotojų²⁴.

Tikėtinas „Brexit“ scenarijus

Nesant jokio susitarimo tarp JK ir ES dėl laisvo prekių judėjimo, vadovaujantis PPO taisyklėmis, prekybos tarifas automobiliams galėtų siekti iki 10 proc., komponentams – apie 4 proc. gaminio vertės.

Prekybos apmokestinimas būtų itin žalingas automobilių pramonei. Todėl veikiausiai, net jei nepavyktų išvengti tam tikrų prekybos barjerų viso šalies ūkio mastu, JK bandytų suderėti prekybos sutartis atskiriems sektoriams, įskaitant ir automobilių pramonę. „Investuok Lietuvoje“ vertinimu, betarifė prekyba šiame sektoriuje yra tikėtinas scenarijus, nes JK taip pat yra itin svarbi rinka ES automobilių pramonei. Iš tiesų JK variklinių transporto priemonių ir jų dalių importo vertė iš ES gerokai pranoksta eksporto vertę²⁵.

JK politikų pozicija dėl imigracijos reguliavimo yra gana kategoriška²⁶. Todėl į laisvo darbuotojų judėjimo išsaugojimą greičiausiai nevertėtų dėti daug vilčių. Britų kompetencijų centro „Socialinės rinkos fondas“ skaičiavimu, tik 12 proc. šiuo metu įdarbintų EEE darbuotojų atitiktų vizos reikalavimus, keliamus ne EEE darbuotojams. Todėl, jei laisvo

²³ „2016 UK automotive sustainability report“, *The Society of Motor Manufacturers and Traders Limited*

²⁴ „What does Brexit mean for UK Automotive and Industrial Policy?“, 2017, David Bailey and Lisa De Propri

²⁵ *UN Comtrade*

²⁶ „Brexit: UK-EU movement of people“, 2017-02-03, Brugel

žmonių judėjimo bus atsisakyta, po išstojimo iš ES gerokai pasunkės užsienio specialistų įdarbinimas šalies įmonėse.

Automobilių pramonės įmonėms taip pat nerimą kelia šios srities reguliavimo ateitis. Baiminamasi, kad globalių vertės grandinių dalyviams ir jų produkcijai tektų atitikti tiek ES, tiek JK reguliavimo sąlygas, o tai – papildoma našta. Todėl bendradarbiavimas tarp ES ir JK šioje srityje taip pat svarbus pramonei.

Pasekmės

Kad ir kaip pasibaigtų derybos, neužtikrintumas dėl galutinių sąlygų išliks veikiausiai apie porą metų, kol bus pasirašyta galutinė išstojimo sutartis. Todėl automobilių pramonės dalyviams atsiranda rimta dingstis dvejojti dėl savo tolimesnių investicijų JK.

Žvelgiant į trumpalaikę perspektyvą, vargu ar įmonės puls perkėlinėti savo gamyklas iš JK į žemyninę Europą. Tačiau automobilių gamintojams teks priimti sprendimus dėl naujų modelių gamybos vietų. Tokius sprendimus artimiausioje ateityje, tikėtina, priims šiuo metu šalyje savo gamyklas turintys „Toyota“, „Honda“, „Vauxhall“. Neužtikrintumas Jungtinėje Karalystėje gali tapti lemiamu veiksmu žemyninės Europos naudai renkantis gamybos vietą.

Štai JK bendrovė „Ineos“ 2017 m. pradžioje paskelbė apie savo ketinimus plėtoti visureigio gamybą ir vylėsi, kad jis bus gaminamas JK²⁷. Visgi po kelių mėnesių šalies spaudoje pasirodė informacija apie įmonės derybas dėl fabriko lokacijos su kitų Europos šalių atstovais²⁸.

Negana to, panašaus scenarijaus rizika yra ir automobilių komponentų segmente, – kai kurios komponentus gaminančios įmonės jau išreiškė savo nerimą dėl susidariusios situacijos. Pavyzdžiui, „Ford“, turintis dvi variklių gamyklas JK, pareiškė, kad „Brexit“ gali neigiamai paveikti jų konkurencingumą šalyje.

Ilgalaikėje perspektyvoje, be abejo, daug ką lems nauji susitarimai tarp ES ir JK. Tačiau, net jei išliktų tarifais neapmokestinta prekyba, laisvam prekių judėjimui sunkumus sukeliančių muitinės procedūrų greičiausiai nepavyks išvengti²⁹. Situaciją papildomai komplikuos laisvo darbuotojų judėjimo suvaržymai ir, tikėtina, našta dėl reguliavimo skirtingose rinkose neatitikimų. Dėl to nederėtų atmesti galimybės, jog ilgainiui daugiau automobilių gamintojų vietoj JK savo investicijoms rinksis ES valstybes.

Kaip tai paveiks Lietuvą ir kaip galime tuo pasinaudoti?

Labiau tikėtina, kad ieškodami alternatyvių lokacijų JK automobilių gamintojai rinktųsi Vidurio ir Rytų Europos (toliau – VRE) šalis, kur ši pramonė gerokai labiau išvystyta, – Slovakiją, Slovėniją, Čekiją, Lenkiją, Vengriją. Kita vertus, šiose šalyse jau dabar jaučiamas specialistų stygius, ir tolimesnė pramonės plėtra apsunkintų kai kurių jos dalyvių gebėjimą konkuruoti dėl žmogiškųjų išteklių. Labiausiai tai paveiktų mažesnes pelno maržas turinčius automobilių komponentų gamintojus.

„Investuok Lietuvoje“ manymu, būtent šioms įmonėms Lietuva galėtų tapti alternatyvia lokacija. Lietuvą neseniai jau pasirinko elektronikos komponentus automobilių pramonei

²⁷ „INEOS to build „Uncompromising“ 4 x 4 off-roader“, 2017-02-13, *Ineos*

²⁸ „UK faces fight to secure new Ineos off-roader“, 2017-06-05, *Sky News*

²⁹ „To make the most of Brexit, Britain must leave the EU's customs union“, 2017-03-27, *The Telegraph*

gaminanti Vokietijos bendrovė „Hella“. Toks investicinės aplinkos Lietuvoje įvertinimas siunčia aiškų signalą kitiems investuotojams, kad mūsų šalyje galima vystyti tokio pobūdžio verslą.

Aviacijos inžinerija

Aviacijos inžinerijos pramonė ES kontekste

JK aviacijos inžinerijos pramonė yra viena didžiausių pasaulyje, pagal generuojamą apyvartą nusileidžianti tik JAV. Daugiau kaip pusė šios pramonės produkcijos yra eksportuojama³⁰. JK pagaminta produkcija kliaujasi didžiausios pasaulio lėktuvų gamintojos „Airbus“ ir „Boeing“. Dažniausiai eksportuojami varikliai ir lėktuvų dalys. Maždaug trečdalis eksporto keliauja į kitas Europos šalis – daugiausia į Vokietiją ir Prancūziją.

Už saugumo reikalavimus JK aviacijos pramonėje yra atsakinga Europos aviacijos saugumo agentūra (toliau – EASA), kuri sertifikuoja tiek lėktuvus, tiek jų variklius ir kitas dalis. EASA sertifikatai pripažįstami ir kitose šalyse, o JK daug prisidėjo plėtodama šios agentūros saugumo taisykles³¹.

Aviacijos pramonėje dirba daugiau kaip 100 tūkst. žmonių. Šios srities JK įmonės išreiškė savo nuogaštavimus dėl perspektyvos netekti laisvo darbuotojų judėjimo. Kai kurioms įmonėms svarbu turėti ne tik nuolatinius darbuotojus iš užsienio valstybių, bet ir galimybę, susiduriant su gamybos iššūkiais, darbuotojus greitai perkelti iš kitų valstybių tam tikram terminui³².

Tikėtinas „Brexit“ scenarijus

Priešingai nei automobilių pramonėje, pagal galiojančias PPO taisykles aviacijos inžinerijos pramonės prekės nėra apmokestinamos tarifais, todėl veikiausiai to pavyks išvengti ir šaliai išstojus iš ES. Kita vertus, tikėtini prekybos suvaržymai bei administracinių kaštų augimas dėl sugriežtėsiančios muitinės kontrolės.

Šiuo metu EASA nariai yra tik ES ir Europos laisvosios prekybos asociacijos (toliau – ELPA) šalys³³. Todėl galimas scenarijus, jog po išstojimo iš ES JK prarastų ir savo narystę EASA. Tai reikštų, kad pramonės saugumo reguliavimas pereitų į kitos, greičiausiai vietinės, institucijos rankas. Tai apsunkintų gaminių sertifikavimą ir tokių sertifikatų pripažinimą tarptautinėje rinkoje.

Dėl imigracijos kontrolės JK įmonėms bus sudėtingiau samdyti specialistus iš žemyninės Europos ir tai taps kliūtimi laikinam darbuotojų perkėlimui į tarptautines bendroves, vykdančias veiklą tiek žemyninėje Europoje, tiek JK.

³⁰ „Britain's aerospace sector soars amid fears Brexit could clip its wings“, 2016-06-29, *The Telegraph*

³¹ „Aviation Brexit considerations“, 2017-05-19, *Lexology*

³² „UK aerospace industry fears loss of leading edge after Brexit“, 2017-01-04, *Financial Times*

³³ European Aviation Safety Agency

Pasekmės

Tikėtini prekybos su ES apribojimai, nežinia dėl tolimesnės narystės ELPA bei laisvo žmonių judėjimo tarp ES ir JK praradimas neigiamai paveiks šalies patrauklumą investicijoms, ypač kai bus svarstoma kitos kartos lėktuvų modelių bei jų dalių gamyba.

Pavyzdžiui, JK gamintojų organizacijos ir „Santander“ banko paruoštoje aviacijos inžinerijos apžvalgoje įvardijamos grėsmės dėl šalyje esančios „Airbus“ gamyklos, įdarbinančios 15 tūkst. žmonių ir gaminančios sparnus didžiausiam keleivinio lėktuvo modeliui A380. Teigiama, jog netekusi galimybės samdyti aukštos kvalifikacijos specialistų iš ES, įmonė gali svarstyti ateities modelių sparnų gamybą perkelti į Vokietiją arba Ispaniją.

Kaip tai paveiks Lietuvą ir kaip galime tuo pasinaudoti

Nors „Brexit“ didelio pranašumo Lietuvos aviacijos inžinerijai nesuteikia, JK įmonės turi svarų pretekstą svarstyti įvairias tolimesnės plėtros alternatyvas. Galime bandyti išnaudoti tai siekdami vystyti Lietuvos aviacijos pramonę, pritraukdami aviacijos dizaino ir produktų vystymo verslus.

Lietuvoje išvystyta metalo apdirbimo, elektronikos komponentų ir plastiko pramonė, todėl galime turėti ambicijų pritraukti šias aviacijos šakas:

- **Elektronikos komponentų ir avionikos gamyba.** Lietuvoje gali būti vykdoma orlaivių radijo sistemų, radijo antenų, radarų, skrydžio instrumentų (avionikos) ar jų valdymo plokščių gamyba, įrangos programavimas ir testavimas.
- **Sėdynių ir saugos sistemų gamyba.** Orlaivių interjero gamyboje naudojami magnio, aliuminio, plieno lydiniai ir kompozitinės bei plastiko detalės – visų šių elementų gamyba galima Lietuvoje.
- **Aviacijos struktūrų – kompozitinių valdymo paviršių detalių – gamyba ir remontas.** Orlaivių valdymo paviršių – eleronų, interceptorių, užsparnių, aukščio ir posūkio vairų – gamyba yra pagrįsta kompozitinėmis medžiagomis. Lietuvoje sukaupta orlaivių, sportinių automobilių konstravimo patirtis leidžia svarstyti pirmuosius žingsnius aeronautikos srityje. Lakštinio metalo dalys, naudojamos fiuzeliažo konstrukcijai, taip pat gali būti gaminamos Lietuvoje, pritaikius lakštinio plieno gamybos ir apdirbimo patirtį.
- **Neardomojo testavimo paslaugų plėtojimas.** Neardomosios kontrolės / testavimo paslaugų poreikį yra pareiškusios Lietuvoje veikiančios oro linijos ir orlaivių remonto įmonės. Šios paslaugos apima variklių, važiuoklės, fiuzeliažo patikras.
- **Inžinerijos centrų plėtra.** Lietuvoje yra susiklosčiusi situacija, kuomet baigę studijas aviacijos inžinieriai turi ribotas galimybes dirbti vystydami produktus. Dizaino ir gamybos industrija yra santykinai maža, joje dirba 1 iš 20 inžinerijos studijas baigusiu studentų. Dauguma jų karjerą pradeda išsivysčiusioje orlaivių remonto pramonėje. Tai sukuria galimybes šalyje kurtis dizaino ir gamybos įmonėms bei pritraukti inžinerijos talentus.

Gyvybės mokslai

Teisinis reguliavimas

JK gyvybės mokslų įmonėms, kaip ir likusiai pramonei, svarbus laisvas prekių judėjimas bei galimybė nevaržomai įdarbinti specialistus iš visos ES. Vis dėlto gyvybės mokslai yra viena labiausiai reguliuojamų sričių ES, ir būtent su teisiniu reguliavimu susiję aspektai dažniausiai akcentuojami „Brexit“ kontekste.

JK yra įpareigota įgyvendinti ES direktyvas ir laikytis ES reglamentų bei nutarimų, kita vertus, įstatyminės aplinkos dėmė suteikia nemažai pranašumų. Tarp ES teikiamų pranašumų, kuriais gali naudotis JK gyvybės mokslų srities įmonės, yra centralizuotas rinkodaros teisių suteikimas, ES klinikinių tyrimų portalas bei farmakologinio budrumo duomenų bazė.

Tikėtinas „Brexit“ scenarijus

Netrukus po to, kai kreipėsi dėl išstojimo iš ES, JK vyriausybė išplatino Didijį anuliacinio įstatymo projektą (angl. *Great Repeal Bill*). Vienas iš šio projekto punktų – visų ES įstatymų nukopijavimas į nacionalinę teisės sistemą. Toks žingsnis padės išvengti teisinių spragų, galimų tuoj po išstojimo. Tačiau JK parlamentas vėliau galės šiuos įstatymus anuliuoti arba keisti³⁴ – juk vienas iš pagrindinių išstojimo argumentų buvo JK teisinės sistemos nepriklausomybė nuo ES. Teisinio reguliavimo nesuderinamumas virs papildoma našta JK gyvybės mokslų sektoriaus įmonėms.

Iššūkiai, kuriuos patirs gyvybės mokslų sektorius dėl „Brexit“³⁵:

- **Klinikiniai tyrimai.** ES klinikinių tyrimų reglamentas įsigalios nuo 2018 m. Jei JK priims teisės aktus, nederančius prie šio reglamento, tai komplikuos klinikinių tyrimų procedūras ir padidins administracinę naštą įmonėms, norinčioms atitikti tiek JK, tiek ES reglamentavimą. JK įmonės taip pat neteks prieigos prie ES klinikinių tyrimų duomenų bazės.
- **Rinkodaros teisių suteikimas.** JK nebūnant EEE dalimi, šalies įmonės negalės gauti centralizuotų (apimančių visą ES) rinkodaros teisių. Įmonės, norinčias produktus platinti tiek JK, tiek ES rinkose, užgrius papildoma našta. Atitinkamai dėl to smarkiai padidės vietinės agentūros, atsakingos už rinkodaros teisių suteikimą, krūvis.
- **CE ženklavimas.** Medicinos prietaisų ženklavimas CE ženklu užtikrina laisvą tokių gaminių judėjimą EEE. JK įmonės vis tiek turės atitikti CE ženklavimo reikalavimus, jei norės platinti savo produkciją EEE. Tačiau jos nebeturės įtakos nustatant kokybės, savybių, ekologiškumo bei saugumo reikalavimus produkcijai.
- **Kokybės užtikrinimas.** Net jei kokybės užtikrinimo procedūros JK išliks nepakitusios, galimos sudėtingesnės importo į ES procedūros, jei ES įves papildomus reikalavimus ir patikras.
- **Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (toliau – MTEP) finansavimas.** Nebūdama EEE dalimi, JK neteks prieigos prie ES programų, finansuojančių

³⁴ „Great Repeal Bill: All you need to know“, 2017-03-30, *BBC*

³⁵ „Brexit: Life Sciences implications“, 2017-06-08, *Bird & Bird*

MTEP, kurie yra itin svarbūs gyvybės mokslų sektoriui. Pagal gaunamą ES finansavimą tyrimams JK yra antroje vietoje po Vokietijos. Neaišku, ar JK vyriausybė būtų pajėgi kompensuoti po „Brexit“ atsivėrusią tyrimų finansavimo spragą³⁶.

- **Farmakologinis budrumas.** Tikėtina, jog JK praras prieigą prie ES farmakologinio budrumo duomenų bazės ir turės rasti alternatyvų informacijos apie šalutinį vaistų poveikį fiksavimo ir kaupimo būdą, o šalies įmonėms teks prisitaikyti prie naujos tvarkos.
- **EMA.** EMA vertina ir prižiūri farmacijos produktų kokybę, saugą ir veiksmingumą visoje ES. Šiuo metu Londone įsikūrusi agentūra turės būti perkelta į kitą šalį. Tikėtina, jog tai lems dalies šalyje veikiančių tarptautinių gyvybės mokslų įmonių pasitraukimą iš JK. Japonija dar praeitų metų rudenį perspėjo, jog šalies vaistų gamintojai dėl EMA perkraustymo savo MTEP veiklą gali perkelti iš JK į žemyninę Europą³⁷. Be to, EMA funkcijas šalyje perimsianti vietinė institucija turės iš naujo derėtis su kitų šalių agentūromis dėl bendradarbiavimo sąlygų.

Pasekmės

Europos institucijos praras galimybę kontroliuoti JK medikamentų ir medicinos prietaisų gamintojus bei jų gaminamų produktų kokybę ir saugumą. Greičiausiai tai lems JK gamintojų, norinčių tiekti savo produkciją ES rinkai, poreikį turėti įgaliotuosius atstovus ES. Kita alternatyva – perkelti veiklą arba jos dalį į ES teritoriją³⁸.

Per 50 didžiausių JK gyvybės mokslų sektoriaus bendrovių dar prieš referendumą išreiškė savo poziciją dėl noro pasilikti bendrojoje ekonominėje zonoje³⁹, o Britanijos farmacijos pramonės asociacija įspėjo, jog sprendimas pasitraukti iš šios zonos gali atgrasyti sektoriaus įmonių norą naujus produktus vystyti JK⁴⁰. Taigi tikėtina, kad šalies gyvybės mokslų sektorius taps mažiau patrauklus investuotojams.

Kaip tai paveiks Lietuvą ir kaip galime tuo pasinaudoti

Gyvybės mokslų įmonės, kurioms svarbi ES rinka, vertindamos savo ateities perspektyvas JK atsižvelgs į potencialius „Brexit“ iššūkius. Tad kitoms ES šalims dabar yra palankus metas pristatyti save kaip alternatyvią lokaciją.

„Investuok Lietuvoje“ mano, kad iš plataus gyvybės mokslų sričių spektro stipriausią vertės pasiūlymą turime medicinos įrangos ir bioinžinerijos srityse. Lietuvoje sėkmingai veikiančios šių sričių įmonės („Intersurgical“, „Moog“, „Thermo Fisher Scientific“, „Teva“, „Biotechpharma“) ne tik formuoja patyrusių darbuotojų pasiūlą, bet ir pritraukia jaunus žmones rinktis pažangias studijų programas bei pramina kelius verslo atstovų ir akademikų bendradarbiavimui. Lietuvos inžinerinių kompetencijų pripažinimą taip pat iliustruoja pasaulinės medicinos įrangos gamintojos „Hollister“ sprendimas plėtrai rinktis Kauną.

³⁶ „Out and down, Mapping the impact of Brexit“, 2016, The Economist Intelligence Unit

³⁷ „Japan to U.K.: Keep EMA post-Brexit, or our drugmakers may move R&D to mainland Europe“, 2016-09-07, FierceBiotech

³⁸ „The impact of Brexit on the medical device industry“, 2017-05-06, Electronic Specifier

³⁹ „UK's life sciences sector is ambitious for the EU“, 2016, Financial Times

⁴⁰ „Out and down, Mapping the impact of Brexit“, 2016, The Economist Intelligence Unit

„Brexit“ poveikis paslaugų sektoriui: finansai

„Brexit“ poveikis JK finansų sektoriui

Londonas ilgus metus buvo vienas pagrindinių pasaulio finansų centrų ir buvo vertinamas taip pat kaip Niujorkas, Honkongas ar Singapūras. Po referendumo dėl „Brexit“ šiai pozicijai kyla didžiulė grėsmė, nes JK finansų įmonės galimai prarastų įsisteigimo ES teisę – vadinamąjį vieno leidimo principą arba „passporting rights“ (toliau šiame dokumente lietuviškai vadinama paso teisėmis / principu / režimu). Tai galėtų turėti griaujamąjį poveikį Londono Sičiui, kurio 40 proc. finansinių paslaugų eksporto keliauja į ES valstybes nares⁴¹.

Kas yra paso teisės?

Paso teisės – tai teisinis mechanizmas, suteikiantis finansinių paslaugų įmonėms, esančioms bet kurioje ES šalyje (arba EEE šalyje), prieigą prie klientų ir finansų rinkų visoje ES. Šis pasas yra bendrų ES finansų taisyklių sistema. Vadovaujantis ES taisyklėmis, jeigu vienoje ES šalyje finansines paslaugas teikianti bendrovė gauna veiklos licenciją, ji, prieš tai apie savo ketinimą veikti kitose ES šalyse informavusi savo priežiūros instituciją, gali vykdyti veiklą ir kitose valstybėse narėse. Toks pats principas taikomas ir trečiųjų šalių įmonėms, gavusioms finansinių paslaugų licenciją bent vienoje ES valstybėje narėje. Pavyzdžiui, Amerikos ar Azijos bankas gali įsteigti dukterinę įmonę Londone, o iš tenai vykdyti veiklą per filialus visoje ES. Tai turi didelės įtakos biurokratinių procedūrų sumažėjimui, nes įmonėms nereikia licencijų atskirose valstybėse.

JK praradus šią teisę, įmonių filialai nebebus susieti su ES bendrojoje rinkoje esančia šalimi, todėl nebegalės teikti tam tikrų paslaugų.

Galimos alternatyvos po „Brexit“

Kol kas nėra aišku, kaip susiklostys situacija po „Brexit“, tačiau akivaizdu, kad JK yra suinteresuota išlaikyti finansų centrą Londone.

Vienas iš pasirinkimų, suteikiančių galimybę išlaikyti paso principą po „Brexit“, būtų JK išlikimas bendrojoje rinkoje, prisijungiant prie EEE. Tačiau toks scenarijus laikomas mažai tikėtiniu, nes EEE narės, kaip jau minėta, be laisvo prekių, paslaugų ir kapitalo judėjimo, turi priimti ir laisvą žmonių judėjimą bei Europos Teisingumo Teismo nutarimus.

Antra galimybė būtų visoms Londono įmonėms įsteigti dukterines įmones ES šalyje, turinčioje paso teisę. Tačiau problemų keltų jau anksčiau minėti biurokratiniai klausimai (sudėtingas reguliavimas) ir neefektyvumas dėl papildomų kapitalo ir likvidumo reikalavimų. Europos Centrinis Bankas (toliau – ECB) jau įspėjo, kad kreipimaisi dėl europinės licencijos bus atidžiai tikrinami, licencijos bus suteikiamos tik gerai kapitalizuotiems ir tinkamai valdomiems bankams⁴².

Kitas modelis, kuris galbūt sulaikytų finansines institucijas nuo persikėlimo, būtų reguliavimo „ekvivalento“ mechanizmas. Ekvivalentas yra teisinė sąvoka, atsiradusi siekiant palengvinti tarpvalstybinę prekybą tarp rinkų, kurios pasirenka pripažinti viena kitos standartus. Šis mechanizmas turi tam tikrų pranašumų, ypač tai, kad nereikalaujama

⁴¹ „Out and down. Mapping the impact of Brexit“, 2016, *The Economist Intelligence Unit Limited*

⁴² „Banks face stiff test for EU ‘passport’ after Brexit“, 2017-03-27, *Financial Times*

identišku taisyklių ir teisės aktų tarp dviejų šalių. Tai reiškia, kad vienos jurisdikcijos įmonė gali teikti finansines paslaugas kitoje jurisdikcijoje remdamasi tuo, jog jų standartai yra pakankamai panašūs ir apsaugo klientus. Taigi ekvivalento mechanizmas teoriškai leistų JK įmonei patekti į ES rinką, nereikalaujant priimti ar kopijuoti ES jurisdikcijos. Tačiau kol kas sudėtinga konkrečiau vertinti šią alternatyvą, nes ne visi ES finansų teisės aktai pripažįsta tokį principą, ekvivalento deklaracija gali būti lengvai atšaukta⁴³ ir apskritai šios praktikos taikymas reikalautų daugelio susitarimų, kurie labai priklausytų ir nuo ES siekio išlaikyti įtaką JK reguliavimo pokyčiuose⁴⁴.

Šiuo metu dar neaišku, kaip baigsis JK ir ES derybos, tačiau nėra labai tikėtinas toks scenarijus, pagal kurį JK išlaikytų visas paso teises – net Norvegija ir Šveicarija to neturi. Taip pat ES iš dalies yra suinteresuota parodyti visoms valstybėms narėms, kad JK dėl savo apsisprendimo privalės susitaikyti su tam tikrais neigiamais padariniais. Visgi ES šalys tikrai džiaugtųsi galimybe pas save prisivilioti aukštos kvalifikacijos finansų ekspertus. Taigi kol kas labiausiai tikėtina laikomas scenarijus, pagal kurį JK neteks paso režimo, dėl to finansų sektoriaus įmonės, norinčios teikti paslaugas ES, turės įsisteigti valstybėje narėje.

Kaip paso teisių praradimas paveiktų JK?

Trečiųjų šalių – JAV, Japonijos, Šveicarijos, Australijos, Kanados ir kt. – finansų įmonės jau ilgą laiką renkasi JK savo Europos namais, per kuriuos veikia visoje ES. JK praradus galimybę taikyti paso režimą, šios įmonės turėtų perkelti veiklą į kitas ES šalis. Dėl to sumažėtų ne tik finansinių paslaugų, bet ir susijusių veiklų, tokių kaip apskaitos, konsultacijų ir teisinių paslaugų, eksportas. Šios veiklos JK prekybos balanse su ES yra didžiulis plusas, ypač vertinant neigiamą prekių srautų balansą. Be to, tikėtina, kad paso teisių praradimas paveiks ir duomenų centrų sektorių. Vertinama, kad finansų įstaigų aptarnavimas pareikalauja apie trečdalis Londono duomenų centrų pajėgumų⁴⁵.

Remiantis JK Finansinio elgesio tarnybos (angl. *Financial Conduct Authority*) duomenimis, kuriuos paskelbė Iždo komitetas, apie 5 500 JK įmonių turi bent vieną licenciją (pasą), leidžiančią vykdyti veiklą kitose ES ir EEE šalyse. Daugelis įmonių turi po keletą licencijų, o bendras jų skaičius JK viršija 336 tūkst.⁴⁶ Paso teisių netekimas kelia didžiulę baimę JK, ypač Londono Sityje, nes tai reikštų tūkstančių darbo vietų ir milijardų apyvartos praradimą. „Financial Times“ skelbia, kad investicinės bankininkystės ir finansų rinkų apyvartos sumažėjimas JK galėtų siekti apie 9 mlrd. svarų sterlingų⁴⁷.

Paso teisių netekimas didelį poveikį darytų ir darbo rinkai. Konsultacinės bendrovės „Oliver Wyman“ ataskaitos duomenimis, Londonas gali netekti iki 75 tūkst. darbo vietų, susijusių su finansinėmis paslaugomis. „EY“ padarė išvadą, kad šis skaičius gali siekti net 232 tūkst.⁴⁸ Teigiama, kad poveikis jaučiamas jau šiemet, – JK finansų centre 2017 m. vasario mėnesį, palyginti su atitinkamu ankstesnių metų periodu, naujų darbo vietų

⁴³ Tam pakanka 30 dienų įspėjimo, taigi vargu ar bankus tenkintų tokia sąlyga, priimant ilgalaikių investicijų sprendimus

⁴⁴ „Financial future after Brexit: passporting v equivalence“, 2017-01-12, *Financial Times*

⁴⁵ „Should UK data centers fear Brexit?“, 2016-04-26, *DatacenterDynamics*

⁴⁶ „Data on UK firms using passports for business in Europe“, 2016-09-20, www.parliament.uk

⁴⁷ „Fifth of City revenues could be hit by 'hard Brexit'“, 2016-09-02, *Financial Times*

⁴⁸ „Frankfurtas laimi kovą dėl Londono Sičio bankų“, 2017-03-21, *Verslo žinios*

skaičius krito 17 proc., o ieškančiųjų darbo skaičius tuo pačiu periodu sumažėjo net 38 proc.⁴⁹

Nors dauguma bankų jau pripažįsta, kad JK praras paso teises, dar lieka klausimas, kada tai įvyks. Pakeisti ar perkelti operacijas ir žmones tikrai sudėtinga, tad bankai siekia didesnio dėmesio šiam klausimui ir būtų suinteresuoti turėti ilgesnį pereinamąjį periodą, galbūt net ir 10 metų⁵⁰. Tačiau yra nemažai tokių, kurie persikelti planuoja kur kas greičiau. Antony Browne'as, Britanijos bankų asociacijos pirmininkas, dar 2016 m. spalio mėn. pranešė, kad kai kurie JK bankai jau pradėjo arba ruošiasi keltis į kontinentą⁵¹. Žemiau esančioje lentelėje apibendrinami jau paskelbti didžiųjų bankų planai.

Didieji bankai, veikiantys JK	Įdarbinimas JK ⁵²	Skelbtas darbo vietų perkėlimas ⁵³	Kur perkeliama
JP Morgan	16 000	4 000	Dalis į Dubliną ⁵⁴ , kiti – nežinoma
Deutsche Bank	9 000	4 000	Dalis į Frankfurtą, kiti – nežinoma ⁵⁵
UBS	5 000	1 500	Frankfurtas ⁵⁶
Goldman Sachs	6 000	1 000	Frankfurtas, Milanai, Madridas, Paryžius ⁵⁷
HSBC	5 000	1 000	Paryžius ⁵⁸
Morgan Stanley	6 000	1 000	Nežinoma
Barclays	10 000	150	Paryžius ⁵⁹
Citigroup	9 000	n. d.	
Credit Suisse	6 600	n. d.	

Šaltinis: „Investuok Lietuvoje“, 2017, remiantis „Bloomberg“ ir „The Guardian“ duomenimis

Ne vien paso teisių praradimas neigiamai paveiks Londono finansų sektoriaus darbo rinką, bet ir bendrai pasikeisianti JK migracijos politika po „Brexit“. Užsieniečiai sudaro svarbią šio sektoriaus darbuotojų dalį, taigi imigracijos apribojimai ir galbūt dalies užsieniečių išvykimas darbdaviams sukeltų nemažų problemų.

⁴⁹ „Article 50 will be triggered today – this is what Brexit means for London's financial centre“, 2017-03-29, *Business Insider*

⁵⁰ Ten pat

⁵¹ „Brexit“: ekonominės ir teisinės pasitraukimo pasekmės“, 2016-10-30, *Verslo žinios*

⁵² „The Brexit Banker Exodus Gains Momentum“, 2017-04-26, *Bloomberg*

⁵³ Ten pat

⁵⁴ „JP Morgan appears to make good on Brexit threat with new Dublin office“, 2017-05-15, *The Guardian*

⁵⁵ Ten pat

⁵⁶ „The Brexit Banker Exodus Gains Momentum“, 2017-04-26, *Bloomberg*

⁵⁷ „JP Morgan appears to make good on Brexit threat with new Dublin Office“, 2017-05-15, *The Guardian*

⁵⁸ Ten pat

⁵⁹ „The Brexit Banker Exodus Gains Momentum“, 2017-04-26, *Bloomberg*

Konkurencija dėl finansų sektoriaus darbo vietų

Europos šalys, atsigavusios po netikėtų referendumo rezultatų, pastebėjo šansų tam tikras JK grėsmes paversti savo galimybėmis. Perimti dalį Londono Sičio verslo į eilę stojo Prancūzija, Olandija, Liuksemburgas, Vokietija, Švedija, Airija, Ispanija, Lenkija ir kitos šalys.

Paryžiaus pranašumu įvardijama agresyvi kampanija ir kultūrinis patrauklumas. Dar prieš referendumą Emmanuelis Macronas, tuomet dar buvęs Prancūzijos ekonomikos ministras, pareiškė, kad Paryžius paties raudoną kilimą JK bankininkams⁶⁰ ir stengsis visais būdais susigrąžinti bent dalį į JK išvykusių prancūzų, kurių skaičius dabar viršija 300 tūkst.⁶¹ Tačiau Prancūzijai šiose lenktynėse trukdo priešiškos finansų sektoriui valstybės reputacija. Vis dėlto organizacijos „Europlace“, kuri yra atsakinga už Paryžiaus finansų rinkos skatinimą, direktorius Arnaud de Bressonas tvirtina, kad Paryžius galėtų pritraukti 10 tūkst. darbo vietų finansų ir finansinių technologijų srityse. Papildomai 10–20 tūkst. darbo vietų miestas galėtų gauti teisės, apskaitos ir kitose susijusių sričių veiklose⁶².

Frankfurtas dabar dažnai minimas kaip miestas, kurio finansų sektorius gali labiausiai pasipelninti dėl „Brexit“. Miesto pranašumais laikomi didžiausia Europos akcijų birža, didžiausias interneto duomenų perdavimo centras. Dar vienas didelis miesto plusas – arti esantis Europos Centrinis Bankas. Manoma, kad miestas galėtų pritraukti apie 10 tūkst. darbo vietų⁶³.

Dublinas puoselėja dideles viltis pritraukti verslą iš Londono tikėdamasis, kad panaši kalbinė, kultūrinė ir teisinė aplinka leis įgyti pranašumą prieš konkurentus⁶⁴. Tačiau tai yra brangus miestas, nekilnojamojo turto rinka čia ganėtinai užpildyta, reguliavimo išteklių trūkumas taip pat galėtų veikti kaip trukdis.

Varšuva taip pat aktyviai siekia prisivilioti britų bankus. Akivaizdus šalies patrauklumas – kur kas pigesnė darbo jėga. Vis dėlto miesto galimybės pritraukti didžiausių bankų aukščiausio lygio vadovus kelia abejonių. Todėl Varšuva nekonkuruoja su Paryžiumi ar Frankfurtu – Lenkijos sostinė siekia pritraukti ne įmonių pagrindines būstines, o jas aptarnaujančią veiklą (angl. *middle and back offices*). Tikimasi, kad Lenkijoje paslaugų centruose galėtų būti sukurta iki 40 tūkst. darbo vietų, iš dalies dėl „Brexit“⁶⁵.

Apskritai VRE regiono, kentėjusio dėl protų nutekėjimo, patrauklumas pastaraisiais metais stipriai išaugo. Planuojama, kad smarkiai plėsis tarptautinių įmonių paslaugų centrai, vykdančys finansų, teisines, mokslines veiklas, dizaino ir kitas funkcijas. ABSL prognozuoja, kad darbo vietų skaičius tokiuose paslaugų centruose galėtų net patrigubėti ir 2025 m. siektų 1 milijoną⁶⁶. „Brexit“ šiuo atveju taip pat gali turėti nemažos įtakos ir padėti regionui susigrąžinti bent dalį emigravusių piliečių.

Nors konkurencija dėl finansų sektoriaus darbo vietų tarp ES miestų didelė, vis dėlto tikriausiai sunku būtų įsivaizduoti scenarijų, pagal kurį vienas miestas laimėtų viską. Joks

⁶⁰ „No, Paris Will Never Be the New London“, 2016-06-14, *Foreign Policy*

⁶¹ „Prancūzijos prezidento posto siekiantis Emmanuelis Macronas nori prisivilioti britų talentus po „Brexit“, 2017-02-21, *15min.lt*

⁶² „European financial centres after Brexit“, 2017-02-18, *The Economist*

⁶³ „After Brexit, financial centres confronted with a new reality“, 2017-03-31, *Frankfurt Main Finance*

⁶⁴ „Frankfurtas laimi kovą dėl Londono Sičio bankų“, 2017-03-21, *Verslo žinios*

⁶⁵ „Warsaw seeks gains from Brexit fallout“, 2017-04-26, *Financial Times*

⁶⁶ „Look Out London: Budapest, Prague, Wroclaw Want Your Workers“, 2017-03-21, *Bloomberg*

kitas ES miestas neturi adekvačių pajėgumų nei žmogiškojo kapitalo, nei infrastruktūros prasme. Londono populiacija yra apie 4 kartus didesnė negu Paryžiaus (atitinkamai 8,5 mln. ir 2,2 mln.). Finansinių paslaugų sektoriaus darbuotojų skaičius Londone siekia apie 350–400 tūkst. – tai beveik visa Frankfurto darbingo amžiaus populiacija⁶⁷. Taigi kiti Europos didieji miestai, išskyrus Londoną, galėtų tapti geriausiu atveju regioniniais finansų centrais, bet ne globaliais dalyviais.

Svarbu ne tik miesto dydis. „Y/Zen“ rengiamas Pasaulinis finansinių centrų indeksas (angl. *Global Financial Centres Index*) išskiria šias svarbias sritis: verslo aplinka, finansų sektoriaus vystymasis, infrastruktūra, žmogiškasis kapitalas bei reputacijos ir bendrieji faktoriai⁶⁸. Be žmogiškųjų išteklių, verslo aplinka (ypač reglamentavimas) yra kone svarbiausias dalykas. Pavyzdžiui, darbo teisė tokiose šalyse kaip Vokietija ar ypač Prancūzija gali būti vertinama kaip stipriai ribojantis veiksnys.

Labiausiai tikėtina, kad perkeltos operacijos pasiskirstys tarp keleto ES šalių. Ir nors perkelti žmones, technologijas ir veiklą bus išties brangu tiek finansine, tiek laiko prasme, bankai bus tam pasiryžę tol, kol tai bus ne taip brangu, kaip likti JK.

Lietuvos galimybės

Užmojis prisivilioti didžiausias finansinių paslaugų įstaigas ir tokiu būdu tapti naujuoju žemyno finansų centru Lietuvos sostinei būtų kiek per ambicingas. Pagrindinė to priežastis – menkas Vilniaus žinomumas. Pasauliniame finansinių centrų indekse tarp 88 miestų šiuo metu Londonas vis dar yra lyderio pozicijoje. Santykinai aukštas pozicijas jame užima ir Lietuvos kaimyninių valstybių sostinės: Varšuva yra 41 pozicijoje, o Talinas ir Ryga atitinkamai užima 42 ir 45 vietas. Vilniaus šiame pasauliniame finansinių centrų sąrašė apskritai nėra.

Nepaisant menko žinomumo, Vilnius yra pajėgus konkuruoti su didžiausiais Europos miestais orientuodamasis į tam tikrus finansinių paslaugų segmentus. Geriausių rezultatų būtų galima pasiekti einant panašiu keliu kaip Lenkija, kuri šiuo metu stengiasi pritraukti didžiųjų bankų aptarnavimo padalinius (paslaugų centrus). Kritiškai vertindama Varšuvos galimybes pritraukti aukščiausio lygio vadovus ir bankininkus, Lenkija deda pastangas ten, kur šansai didžiausi. Bankų ar draudimo įmonių paslaugų centrai pasižymi dideliu darbuotojų skaičiumi, taigi tokio tipo projektų poveikis ekonomikai būtų tikrai stiprus. Be to, naujai sukurtos darbo vietos galimai prisidėtų prie reemigracijos skatinimo.

Lietuvai nebūtų lengva pritraukti tokių pasaulio lyderių kaip „HSBC“ ar „JP Morgan“ dėmesį, kadangi mūsų šalis yra per maža paslaugų centrams, kurie potencialiai planuotų įdarbinti kelis tūkstančius darbuotojų. Vis dėlto esami pavyzdžiai siunčia teigiamą žinutę – vienas pirmųjų paslaugų centrų, kurį Lietuvoje įsteigė JK bankas „Barclays“, Lietuvoje smarkiai išsiplėtė: vien per pirmuosius trejus metus „Barclays“ Lietuvoje sukūrė net penkis kartus daugiau darbo vietų, nei iš pradžių planavo. Įvertinus Vilniaus potencialą pernai „Barclays“ Lietuvoje atidarė „Rise Vilnius“ bendradarbystės erdvę (angl. *hub*) startuoliams. Taip Vilnius prisijungė prie dar 6 pasaulio miestų, kuriuose veikia „Rise“ – Londono,

⁶⁷ „No, Paris Will Never Be the New London“, 2016-06-14, *Foreign Policy*

⁶⁸ „Global Financial Centres Index“, 2017, *Y/Zen*

Mančesterio, Niujorko, Keiptauno, Tel Avivo ir Mumbajaus. Tai yra geras pavyzdys, kuris gali padėti Lietuvai patraukti ir kitų pasaulinių lyderių dėmesį.

Visgi didesnius šansus laimėti Lietuvai garantuotų orientavimasis ne į pasaulinius finansų ir draudimo sektoriaus dalyvius, bet į regioninius lyderius. Optimaliausiu variantu laikomos įmonės, kurioms aptarnauti reikalingi vidutinio dydžio paslaugų centrai, įdarbinantys 1–1,5 tūkst. darbuotojų. Dažniausiai tokios įmonės iš viso įdarbina iki 50 tūkst. darbuotojų. Tokio dydžio įmonėms turėtų būti patrauklu santykinai mažas Lietuvos rinkos užpildymas (angl. *saturation*) ir su tuo susijęs paprastesnis darbuotojų samdymas. Be to, Lietuvos talentai pasižymi ir gerais anglų bei kitų užsienio kalbų įgūdžiais, kurie būtų aktualūs perkeltant operacijas iš JK. Žinoma, būdama ES nare, Lietuva be apribojimų gali pritraukti ir kitų ES šalių piliečius, kurių skaičius paslaugų centruose jau dabar sudaro nemažą dalį – net iki 30 proc.⁶⁹ Apskritai Lietuva paslaugų centrums yra patraukli šalis, todėl teisingas potencialių finansų ir draudimo sektoriaus įmonių identifikavimas ir kryptingas darbas, siekiant jas pritraukti į šalį, gali duoti teigiamų rezultatų, net jei konkurencinė kova yra didžiulė.

Paslaugų centrų steigimas / perkėlimas į žemyninę Europą gali paspartėti ir kituose sektoriuose. Ir ne vien dėl paso teisių netekimo – migracijos ribojimai, tikėtina, kels didelių problemų. Kai kuriais atvejais „Brexit“ pasitarnaus kaip nekvestionuojama priežastis palikti JK. Tarp pavyzdžių galima paminėti „Visa“, kuri svarsto apie etatų mažinimą arba visišką išsikėlimą iš JK. Kitas pavyzdys – telekomunikacijų sektoriaus įmonės. „Vodafone“ jau perspėjo, kad iš JK gali iškraustyti pagrindinį štabą. Sujudimas jaučiamas ir mažmeninės prekybos sektoriuje. Didžiosios įmonės, siekdamos optimizacijos, galėtų steigti aptarnavimo centrus VRE regione. Regionu ir Lietuva galėtų susidomėti ir didžiosios IT įmonės, kurioms talentai iš ES šalių yra ypač reikalingi, o ne ką mažiau svarbu ir ES duomenų bei IT reglamentavimas.

⁶⁹ „Lithuania’s business services. Report 2016“, „Investuok Lietuvoje“

„Brexit“ poveikis technologijų sektoriui

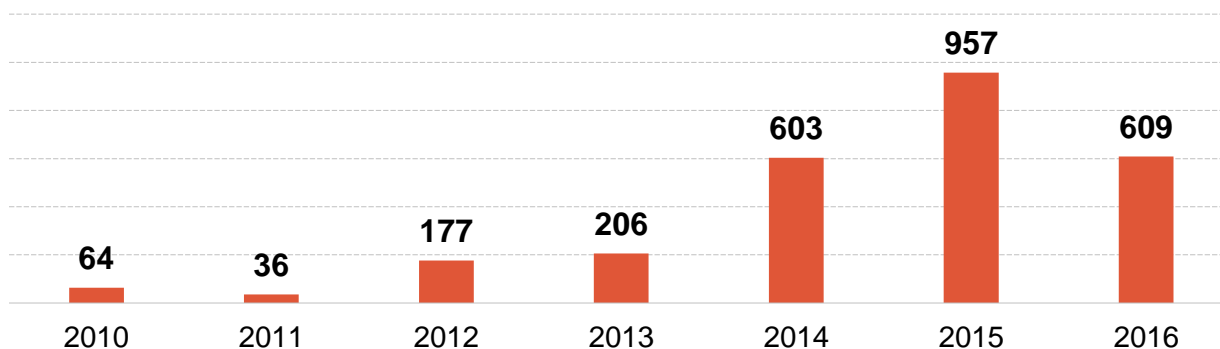
„Brexit“ ir finansinės technologijos

Londonas – didžiausias pasaulio bankų ir šiuo metu pakilimą išgyvenančių finansinių technologijų (angl. *FinTech*) įmonių centras. Tokiam tapti jam padėjo patogi prieiga prie didelės tarptautinės rinkos, lanksti ilgaamžėmis bankininkystės tradicijomis grįsta reguliacinė aplinka, nuolat pasipildantis talentingų specialistų fondas bei didelė rizikos kapitalo ir potencialių investuotojų pasiūla. Visgi JK sprendimas išstoti iš ES iš pagrindų sudrebino bent kelias iš šių sąlygų ir privertė dėl ateities sunerimti ne vieną *FinTech* bendrovę.

Finansinių paslaugų licencijos

Žinia, kad poros metų laikotarpiu JK paliks bendrąją rinką, o čia veikiančios finansinių paslaugų įmonės neteks ES paso teisių, jau dabar neigiamai atsiliepė investicijoms į JK *FinTech* sektorių. Palyginti su 2015 m., rizikos kapitalo investicijos į JK *FinTech* bendroves 2016 m. sumažėjo daugiau nei trečdaliu nuo 957 mln. iki 609 mln. JAV dolerių (žr. grafiką apačioje). Tuo tarpu visoje Europoje rizikos kapitalo investicijos į finansinių technologijų sektorių augo 8 proc., o pasaulyje – 7 proc.⁷⁰

**Rizikos kapitalo investicijos į finansinių technologijų sektorių
Jungtinėje Karalystėje 2010-2016 | mln. JAV dol.**

Šaltinis: „Pulse of Fintech Q4'16“, 2017, Global Analysis of Investment in Fintech, KPMG International (remiantis PitchBook duomenimis)

Visgi kur kas skaudesnių pasekmių *FinTech* sektorius sulauks JK galutinai palikus ES. Šiandien JK *FinTech* įmonėse dirba apie 60 tūkst. specialistų, kurie į valstybės išdą sumoka per 6 mlrd. svarų sterlingų mokesčių. Prognozuojama, kad JK netekus teisės naudotis ES paso režimu, dirbančiųjų *FinTech* sektoriuje sumažėtų nuo 10 iki 50 proc.⁷¹

Duomenų perdavimas ir apsauga

JK sprendimas išstoti iš ES daug nežinomųjų iškėlė ir duomenų perdavimo bei apsaugos srityje, ypač – dėl Bendrojo duomenų apsaugos reglamento (angl. *General Data Protection Regulation*) bei „Privatumo skydo“ (angl. *Privacy Shield*) sutarties:

⁷⁰ „Pulse of Fintech Q4'16, Global Analysis of Investment in Fintech“, 2017, KPMG International (remiantis PitchBook duomenimis), 2017

⁷¹ Emerging Payments Association, 2017

- Įsigaliojęs dar 2016 m. vasarą ir pakeitęs Europos Teisingumo Teismo neadekvačia pripažintą „saugaus uosto“ (angl. *Safe Harbor*) sistemą, „Privatumo skydas“ apibrėžia ES piliečių duomenų apsaugos standartus bei numato taisykles komerciniams duomenų mainams tarp JAV ir ES. Pagal šią sistemą asmens duomenys iš ES Jungtinėse Valstijose esančiai bendrovei gali būti perduoti tik tuo atveju, jei pastaroji tvarko šiuos duomenis laikydamasi ES pakankamomis pripažintų duomenų apsaugos taisyklių.
- Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas pradės veikti tik 2018 m. gegužės 25 d. Jam įsigaliojus, duomenų valdytojai ir tvarkytojai (valstybės institucijos, įmonės, nevyriausybinių organizacijų ir kt.) vadovausis vienu teisės aktu, nustatančiu vienodas taisykles visoje ES ir panaikinančiu iki šiol 28 valstybėse buvusias skirtingas nuostatas. Atitinkamai šalims, kurių duomenų apsaugos taisyklės yra nepakankamos, ES piliečių duomenys nebus teikiami. Naujasis reglamentas pareikalaus asmens duomenimis operuojančias bendroves ir institucijas griežčiau atsiskaityti už savo veiklą bei nuosekliau vertinti duomenų tvarkymo pažeidimų riziką, bet kartu įves ir „vieno langelio“ principą. Pastarasis itin sumažins administracinę naštą verslui, kadangi keliose ES valstybėse narėse įsisteigusiai įmonei reikės registruotis tik vienoje – atsakingoje – priežiūros institucijoje, kuri ir prižiūrės šios įmonės duomenų tvarkymo veiklą visose valstybėse narėse.

Išstojus iš ES, minėti susitarimai JK nebegalios, dėl to šalis bus priversta ieškoti alternatyvaus režimo saugiams ir sklaidiems duomenų mainams tiek su ES, tiek su JAV užtikrinti. Atsižvelgiant į ES rinkos svarbą *FinTech* ir visam JK technologijų sektoriui, tikėtina, kad britai stengsis perimti naujas ES duomenų apsaugos taisykles ir taip įrodyti, kad jų reglamentavimo aplinka yra pakankama. Kitu atveju duomenimis iš ES norinčios naudotis JK bendrovės privalės savarankiškai įrodyti, kad atitinka ES duomenų apsaugos standartus, o tai sumažintų jų pajėgumus konkuruoti su Bendrijos viduje veikiančiomis įmonėmis. Duomenų perdavimui per Atlantą užtikrinti JK turės pasekti kitų valstybių pavyzdžiu ir savarankiškai susitarti su JAV.

Talentų trūkumas

Sėkmingai *FinTech* įmonių veiklai ir plėtrai pakankama bei sienų nevaržoma talentų pasiūla yra ne mažiau svarbi nei palankus reglamentavimo režimas. Jeigu JK neliks EEE, bus apribotas ir laisvas asmenų judėjimas. Dėl to JK veikiančios *FinTech* bei kitos finansų sektoriaus bendrovės, norėdamos įdarbinti specialistus iš užsienio, turės pasitelkti alternatyvias, dažniausiai daugiau laiko ir kaštų reikalaujančias užsieniečių įdarbinimo schemas. Tai skaudžiai atsilies JK *FinTech* įmonėms, kuriose net 30 proc. specialistų yra iš svetur⁷², o vietinė talentų pasiūla nepakankama. Taip pat dar nežinoma, ar šiuo metu JK dirbantiems kitų ES šalių piliečiams bus leista pasilikti, ir, jei taip, kokiomis sąlygomis. Nors ir laikina, tokia situacija prisideda prie neužtikrintumo pačioje industrijoje ir jau dabar neigiamai atsilies JK kaip potencialaus „darbdavio“ patrauklumui.

⁷² *Innovative Finance*, 2017

„Brexit“ šansas Lietuvai

Neužtikrintumas dėl to, kokiomis sąlygomis vyks JK pasitraukimas iš ES, truks iki pat 2019 m., kol bus pasirašyta išstojimo sutartis. Tad nenuostabu, kad kai kurie *FinTech* ekosistemos dalyviai sudvejojo dėl savo planų steigti JK rinkoje ir pradėjo žvalgytis į kitus ES finansų centrus, kur aiški reguliacinė aplinka, o taip reikalingų užsienio talentų pasiūla nevaržoma. Tuo tarpu JK veikiančios finansinių technologijų bendrovės, norinčios išsaugoti priėjimą prie ES finansinių paslaugų rinkos, pamažu dairosi alternatyvios jurisdikcijos Sąjungos viduje.

JK mokėjimų įmonės vienijančios asociacijos (angl. *Emerging Payments Association*) vertinimu, palankiausia aplinką finansinių technologijų sektoriui šiuo metu siūlo Kipras, Danija, Airija, Liuksemburgas, Malta ir Švedija. Konkuruoti su šiomis valstybėmis ir prisivilioti finansinių paslaugų gigantus į kol kas dar mažai kam žinomą Lietuvą gali būti sudėtinga. O ir licencijos gavimas šalyje garantuoja tik tiek, kad į ją bus perkelti ar naujai pasamdyti nuo vieno iki trijų darbuotojų. Nepaisant to, žinomiems *FinTech* pasaulio vardams atėjus į Lietuvą, tai teigiamai atsilieptų Lietuvos įvaizdžiui ir galimai priviliotų daugiau užsienio investuotojų. Tad Lietuva galėtų pasinaudoti šiuo *FinTech* ekosistemoje kilusiu sambrūzdžiu ir geriau pateikti savo tikrai konkurencingą vertės pasiūlymą. Pastarasis aktualiausias būtų mokėjimų srities *FinTech* įmonėms, veikiančioms elektroninių pinigų, mokėjimo įstaigos bei specializuoto banko licencijų pagrindu: e. pinigėms, e. keitykloms, elektroninių pinigų pervedimų platformoms ir pan.

Išskirtinė reguliacinė aplinka

Licencijų išdavimo trukmė yra bene svarbiausias kriterijus renkantis, kur steigti finansinių technologijų įmonę. Lietuvos bankas teigia, kad licenciją mokėjimo ir elektroninių paslaugų įstaigoms gali išduoti per tris mėnesius. Palyginti su daugeliu kitų ES valstybių, šis terminas yra bent 2–4 kartus trumpesnis. Pavyzdžiui, Nyderlanduose gauti elektroninių paslaugų licenciją gali užtrukti apie 6 mėnesius, Airijoje – nuo 6 iki 12 mėn.

Ne mažiau unikali ES kontekste yra nuo 2017 m. pradžios Lietuvos banko pradėta teikti Specializuoto banko licencija. Ši banko forma buvo sukurta siekiant įtvirtinti palankią aplinką Lietuvos ir užsienio startuoliams, siekiantiems Europos ekonominėje erdvėje pradėti teikti platesnio pobūdžio finansines paslaugas. Svarbiausias specializuoto banko požymis – 1 mln. Eur minimalaus kapitalo reikalavimas, kuris yra net penkis kartus mažesnis nei įprastiems bankams. Vienintelis apribojimas – šios licencijos pagrindu veikiančios bankai negali teikti investicinių paslaugų, valdyti investicinius fondus, uždaryti investicines bendroves ar pensijų fondus. Nors ECB tokias licencijas leidžia teikti visoms ES jurisdikcijoms, šia galimybe kol kas, be Lietuvos, pasinaudojo tik JK.

Lietuvos bankas įtraukė *FinTech* sektoriaus plėtrą į savo strateginius planus – taikant įvairias priemones planuojama dar labiau pagerinti finansų sektoriaus veikimo sąlygas šalyje. Jau pradėjo veikti „Newcomer“ programa, kuri orientuota į konsultacijų naujai besisteigiančioms *FinTech* įmonėms teikimą. Šiais metais rinkai bus pristatyta reguliacinės smėlio dėžės (angl. *Sandbox*) koncepcija – planuojama sukurti regulatoriaus kontroliuojamą aplinką, kurioje finansų įstaigos galės išbandyti savo pažangias finansines paslaugas nesibaimindamos sankcijų. Lietuvos bankas kartu su kitomis institucijomis taip pat įsipareigojo pirmaisiais priežiūros metais netaikyti sankcijų Lietuvoje įsisteigusioms

įmonėms. Tokių programų egzistavimas kartu su atviru bei lanksčiu Lietuvos banko požiūriu tik partvirtina šalies jurisdikcijos palankumą *FinTech* įmonėms⁷³.

Išvystyta infrastruktūra

Ne naujiena, kad Lietuva gali pasigirti technologine pažanga: plačiajuosčio ryšio greičiu, šviesolaidinio interneto tinklo bei 4G ryšio skvarba. Kalbant apie patrauklumą *FinTech* bendrovėms, teikiančioms mokėjimo paslaugas, didžiausias Lietuvos pranašumas yra centrinio banko mokėjimo infrastruktūra. Per ją Lietuvos bankas vienintelis Europoje suteikia galimybę mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigoms pasiekti SEPA mokėjimų erdvę be kliūčių ir tarpininkų, t. y. tiesiogiai, o ne per komercinius bankus. Tai joms suteikia vienodas konkurencines galimybes kaip ir kredito įstaigoms bei padeda sumažinti paslaugų sąnaudas.

Talentai

Lietuva, kaip ir kitos ES valstybės narės, savaime garantuoja vartus į bendrąją rinką, o kartu ir priėjimą prie kur kas didesnio talentų fondo. Be to, Lietuvos kaip potencialios jurisdikcijos pranašumas – lengvesnis kvalifikuotų specialistų iš trečiųjų šalių įdarbinimas. Čia patraukli gali pasirodyti startuolių viza, leidžianti paprasčiau persikelti į Lietuvą ne ES šalių inovatyvių įmonių įkūrėjams ir komandoms. Kol kas, be Lietuvos, tokią galimybę iš ES šalių siūlo tik Nyderlandai, Danija ir Prancūzija. Pavienius aukštos kvalifikacijos specialistus iš ne ES šalių įdarbinti norinčios įmonės gali pasitelkti Mėlynąją kortelę.

„Brexit“ poveikis kitoms aukštųjų technologijų industrijoms: žaidimų pramonė

Nežinomybė dėl to, kaip per artimiausius keletą metų JK išspręs su duomenų apsauga bei asmenų judėjimu susijusius klausimus, palies ne tik finansų sektorių, bet ir kitas aukštųjų technologijų industrijas. Ypač jautrūs bet kokiems apribojimams šiose srityse bus nišiniai, žinioms imlūs bei globalaus pobūdžio JK verslai: duomenų saugojimo, programinės įrangos kūrimo ir kt. Kaip reprezentatyvus tokių industrijų pavyzdys šioje studijoje nagrinėjama JK kompiuterinių ir mobiliųjų žaidimų pramonė. Šiame itin žinioms imliame sektoriuje dirba tokių skirtingų bei siaurų disciplinų specialistai kaip dailininkai, scenaristai, animatoriai, garso inžinieriai, dizaineriai, programuotojai ir kt. Dėl to žaidimų kūrimu užsiimančios įmonės neretai susiduria su vietinių specialistų trūkumu ir būna priverstos ieškoti talentų už šalies ribų.

JK žaidimų pramonė – ne išimtis. Šioje šeštoje pagal dydį pasaulyje žaidimų rinkoje veikia apie 2 tūkst. įmonių, kurios šiuo metu įdarbina kiek daugiau nei 12 tūkst. specialistų. Iš jų, interaktyvių pramogų įmonių asociacijos *TIGA* duomenimis, net 15 proc. yra kitų ES valstybių piliečiai. Tad nenuostabu, kad sprendimas palikti ES bei galimas nutarimas dėl laisvo asmenų judėjimo ribojimo jau dabar neigiamai atsiliepė JK žaidimų kūrėjams. Šalies žaidimų sektoriaus bendrovės vienijančios asociacijos „Ukie“ neseniai atlikto tyrimo metu apie 40 proc. įmonių nurodė, kad dėl „Brexit“ žalos JK įvaizdžiui joms tapo sunkiau prisivilioti užsienio talentus⁷⁴.

⁷³ „Viva Vilnius – The FinTech Hub“, 2017-05-29, *Forbes*

⁷⁴ „UK games trade body presents evidence of effects of Brexit on sector“, 2017-03-08, *Ukie*

Žaidimai platinami tiek kaip fizinis produktas, tiek skaitmeninėse erdvėse, todėl laisvas prekių judėjimas bei tarpvalstybiniai duomenų mainai yra vienodai svarbūs sėkmingai JK žaidimų kūrėjų veiklai. Turint omenyje, kad net 95 proc. JK veikiančių žaidimų kūrimo studijų eksportuoja bent dalį savo produkcijos⁷⁵, prekybos apmokestinimas joms būtų itin žalingas. Ne mažiau susirūpinimo nei *FinTech* sektoriui JK žaidimų sektoriaus bendrovėms kelia ir Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas. „Ukie“ duomenimis, net 59 proc. šios asociacijos narių savo veikloje naudojami kitose valstybėse gyvenančių vartotojų duomenimis⁷⁶. Jei po „Brexit“ ES pripažintų JK taikomas duomenų apsaugos priemones netinkamomis, pavienėms JK įmonėms gauti prieigą prie ES naudotojų informacijos taptų kur kas sudėtingiau.

Ar Lietuva gali tuo pasinaudoti?

Atsižvelgdamos į minėtas rizikas, ne viena JK žaidimų bendrovė pranešė besidairančios, kur perkelti bent dalį savo veiklos⁷⁷, dėl to šios srities investicinių projektų srautas iš JK gali šiek tiek išaugti. Galimybę tuo pasinaudoti ir pritraukti JK investuotojus pajuto ne viena ES valstybė. Karščiausių žaidimų industrijos centrų sąrašė po JK šiuo metu rikiuojasi Švedija ir Suomija. Persikelti norinčias interaktyvių pramogų bendroves pritraukti aktyviai stengiasi Vokietija, Airija bei Prancūzija. Ambicijų šioje bei kitose aukštųjų technologijų srityse turi ir Lietuva.

Vertinant realias minėtų šalių galimybes prisivilioti JK žaidimų bendroves pirmiausia reikia suprasti įprastinę lokacijos pasirinkimo logiką. Pirmas sprendimas, kurį turės priimti JK žaidimų sektoriaus bendrovės, – nuspręsti, ar dėl „Brexit“ kilusios rizikos yra pakankamai sviri priežastis perkelti savo veiklą ir patirti su tuo susijusius kaštus. Besirenkant, kur persikelti, bus lyginami ES šalių vertės pasiūlymai, t. y. vietinės žaidimų industrijos išsivystymo lygis, specialistų prieinamumas, finansinių paskatų pasiūla ir kiti aukštųjų technologijų sektoriui aktualūs kriterijai.

„Investuok Lietuvoje“ vertinimu, kitų ES valstybių kontekste Lietuva kaip lokacija nėra pakankamai patraukli, tad ir šalies galimybės išlošti iš JK žaidimų pramonėje vykstančio sambrūzdžio yra gana ribotos. Pagrindinės to priežastys – menkas Lietuvos žinomumas, maža specifinių disciplinų specialistų pasiūla ir kol kas dar neišvystytas kūrybinių industrijų sektorius. Šiuo metu Lietuvoje vykdomos vos dvi su žaidimų kūrimu susijusios studijų programos, kurios kokybe bei jas baigusiuju skaičiumi vargu ar gali prilygti ilgametės tradicijas turinčioms JK universitetų programoms. Valstybės vykdomos finansinės paramos programos taip pat yra tinkamesnės bendresnio pobūdžio veikloms (mokymams, MTEP), o ne nišiniams sektoriams skatinti.

Kaip rodo „Investuok Lietuvoje“ praktika, Lietuvos vertės pasiūlymas šiuo metu daugiausia susidomėjimo sulaukia iš Nepriklausomų valstybių sandraugos (NVS) šalių ir Ukrainos. Šių valstybių investuotojai ir pavieniai specialistai Lietuvą dažniausiai renkasi dėl žemų pragyvenimo kaštų, palankios geografinės padėties, stabilios politinės situacijos, gana artimos kultūros bei nesančių kalbos barjerų. Iš JK besitraukiančius žaidimų kūrėjus, ieškančius „vartų“ į bendrąją ES rinką ir talentų fondą, Lietuva galėtų sudominti nebent

⁷⁵ „Brexit: priorities for the UK video games industry“, 2017, TIGA

⁷⁶ „TIGA urges UK government to protect rights of EU workers following Brexit“, 2016-07-06, *PocketGamer*

⁷⁷ „UK games trade body presents evidence of effects of Brexit on sector“, 2017-03-08, *Ukie*

savo naryste ES bei santykinai sparčiomis aukštos kvalifikacijos užsieniečių įdarbinimo schemomis (pvz., Mėlynoji kortelė, startuolių viza). Be to, JK kaip jurisdikcijai tapus mažiau palankiai, atsiranda proga apie Lietuvą garsiau pranešti ir kitoms naujų lokacijų besidairančioms šalims.

Apibendrinimas ir pasiūlymai

„Brexit“ paveiks ne tik JK, bet ir visą ES. Daug neaiškumų kyla dėl prekybos, nes kol kas nėra žinoma, kokie bus tolimesni ES ir JK santykiai. Lietuvą, kurią su JK sieja prekyba, investicijos bei emigravę piliečiai, taip pat paveiks ES vykstantys pokyčiai, todėl reikia stengtis ne tik suvaldyti kylančias grėsmes, bet ir išnaudoti susidariusias galimybes užsienio investicijoms pritraukti.

Specialistų pasiūla yra vienas iš pagrindinių kriterijų renkantis šalį įmonių plėtrai, todėl žmonių judėjimo laisvės suvaržymas dėl „Brexit“ neabejotinai turės įtakos investuotojų sprendimui dėl jų ateities JK. Nerimą papildomai kurstys nežinia dėl laisvo prekių judėjimo ir teisinio reguliavimo įvairiose ūkio šakose ateities.

Analizuojant konkrečiau, kokio tipo projektus pasinaudodama „Brexit“ Lietuva galėtų pritraukti, išskiriamos kelios sritys – gamyba, paslaugų bei technologijų sektoriai.

Gamybos srityje daugiausia potencialo turi automobilių pramonė, aviacijos inžinerija ir gyvybės mokslai. JK automobilių pramonei itin svarbu išlaikyti laisvą prekybą su ES tiek dėl ten eksportuojamų automobilių, tiek dėl iš ten importuojamų jų komponentų. Aviacijos inžinerijai aktualūs produktų sertifikavimo klausimai. Gyvybės mokslų įmonės nerimauja dėl teisinio reguliavimo ateities. Visoms šioms ūkio šakoms taip pat svarbios ES piliečių įdarbinimo galimybės. „Investuok Lietuvoje“ mano, jog „Brexit“ kontekste labiausiai tikėtina pritraukti automobilių komponentų gamintojus, tam tikrų lėktuvo dalių ir įrangos gamintojus, taip pat medicinos prietaisų ir bioinžinerijos įmones.

Didelį sukrėtimą pajus finansinių paslaugų sektorius, nes išstojus iš ES finansų institucijos neteks vieno leidimo principo (paso) taikymo galimybės, kurią turėję JK įsisteigę bankai galėjo teikti paslaugas visoje ES. Kol kas nėra aišku, ar bus priimtas kitoks nutarimas, leidžiantis šią teisę pasilikti, tačiau taip nenutikus tikėtina, kad bent dalis finansinių institucijų persikels iš JK į žemyną. Lietuva gali konkuruoti su kitomis ES šalimis, siekdama pritraukti bankus į mūsų sostinę, tačiau šalies trūkumais laikytini nepakankamas dydis, stiprios reputacijos nebuvimas ir kt. Visgi kryptingas darbas, orientuojantis į, pavyzdžiui, regioninių lyderių banko ar draudimo sektoriuose paslaugų centrų pritraukimą, gali duoti vaisių. Apskritai tikėtina, kad „Brexit“ kai kurioms įmonėms gali pasitarnauti ne vien kaip priežastis išsikelti iš JK, bet ir kaip nekvestionuojamas paaiškinimas, priėmus sprendimą steigti paslaugų centrus patrauklesnėse VRE šalyse.

Su „Brexit“ susijusios turbulencijos finansų sektoriuje Lietuvai gali pasitarnauti pritraukiant ir *FinTech* įmones. Finansines technologijas vystančioms bendrovėms licencijavimas yra itin opus klausimas. Lietuvos vertės pasiūlymas šioje srityje išties konkurencingas – licencijų procedūros čia greitesnės ir pigesnės, o infrastruktūra išvystyta geriau nei daugelyje kitų ES valstybių. Papildomo patrauklumo šaliai prideda ir Lietuvos banko iniciatyvumas: jau pradėjo veikti „Newcomer“ programa, orientuota į konsultacijų naujai besisteigiančioms *FinTech* įmonėms teikimą, šiais metais rinkai bus pristatyta reguliacinės smėlio dėžės (angl. *Sandbox*) koncepcija. Visgi kitoms dar labiau specializuotoms aukštųjų technologijų industrijoms Lietuva ne tokia patraukli ir gali pasiūlyti tik priėjimą prie bendrosios ES rinkos bei suderintos reguliacinės aplinkos.

Apibendrinant, kol nėra aiškios JK išėjimo iš ES sąlygos, egzistuoja daug neatsakytų klausimų, nuo kurių priklausys, ar verslas kelsis iš JK, ir, jei taip, tai kur. Bent mažos dalies įmonių perkėlimas į Lietuvą arba sprendimas steigtis čia, o ne JK, būtų pasiekimas, švelninantis, o gal net atsveriantis neigiamus „Brexit“ padarinius Lietuvai. Atsižvelgiant į tai, „Investuok Lietuvoje“ skatina nepaisyti su „Brexit“ procesu susijusių rizikų bei nežinomybės ir aktyviai veikti siekiant pritraukti papildomų investicinių projektų, susigrąžinti išvykusius talentus bei didinant šalies patrauklumą šiuolaikiniam verslui.

VEIKSMŲ PASIŪLYMAI, SIEKIANT PRITRAUKTI TUI BEI TALENTUS

Bendri pasiūlymai

- Nuolatinis šalies atstovavimas JK, orientuojantis tik į investicijų pritraukimą, neabejotinai padidintų Lietuvos matomumą.
- Specifinės studijų programos kai kuriems sektoriams yra kritinis elementas. Ypač tai aktualu IT, aviacijos inžinerijos ir gyvybės mokslų įmonėms.

Pasiūlymai talentų pritraukimui

- Įvertinus potencialią ir esamą situaciją, skatinamas papildomas Lietuvos atstovavimas talentų pritraukimo kontekste.
- Talentų pritraukimas reikalauja ir atsakingos institucijos bei aiškios komunikacijos, viešinimo kampanijų. Nors šiuo metu vykdoma ne viena iniciatyva, siekiant susigrąžinti išvykusius asmenis ar pritraukti užsieniečius į šalį, vis dėlto tikslingai koordinuoti veiksmai didintų sėkmės tikimybę.
- Talentus svarbu ne tik pritraukti, bet ir išlaikyti. Todėl reikalingi veiksmai jiems integruotis: vaikų darželiai, mokyklos, mokesstinės lengvatos, konsultacijos ir pan.

Pasiūlymai išskirtiems gamybos sektoriams

- Greito darbuotojų perkvalifikavimo galimybė padėtų užtikrinti žemesnės kvalifikacijos darbuotojų, pavyzdžiui, tam tikrų automobilių pramonės specialistų, pasiūlą.
- Gamybos įmonėms itin svarbi išvystyta infrastruktūra bei efektyvus su ja susijusių procedūrų reglamentavimas ir spartus leidimų gavimas. Tikslinga toliau plėtoti laisvasias ekonomines zonas. Šalies patrauklumą taip pat didintų teritorijos su paruoštais pramoniniais pastatais.
- Daugeliui medicininių priemonių ir prietaisų gamintojų sterilizacija yra neatsiejama gamybos ciklo dalis. Šiuo metu šalyje nėra sterilizacijos paslaugų teikėjo, todėl, norėdami atitikti gaminio saugumo reikalavimus, medicinos prietaisų gamintojai yra priversti arba įkurti savo sterilizavimo padalinius, arba tokių paslaugų ieškoti užsienyje. Sterilizacijos (Gamma ir EtO) centro įkūrimas yra būtina sąlyga siekiant investicijų proveržio medicininių priemonių ir prietaisų srityje.

Pasiūlymai, susiję su paslaugų centrų pritraukimu į Lietuvą

- Siekiant pritraukti TUI, būtinas patogus susisiekimasis verslo klasės oro linijomis. Dabar į Vilnių nėra skydžių nei iš Londono Hitrou, nei Getviko oro uostų, kurie verslo susisiekimui yra itin svarbūs. Patogus susisiekimasis ypač aktualus verslo paslaugų centrams, IT įmonėms.
- Siekiant pritraukti paslaugų centrus, kurie paslaugas teiktų visai ES, būtina pakankama užsienio kalbas mokančių specialistų pasiūla. Be anglų kalbos, labai reikalingos yra vokiečių, skandinavų, prancūzų kalbų žinios, todėl siūloma kalbų mokymą integruoti į socialinių mokslų sritis, pavyzdžiui, ekonomiką, vadybą ir administravimą.

Pasiūlymai technologijų sektoriams

- Verta toliau tobulinti Lietuvos reguliacinę aplinką finansų technologijų įmonėms, taikančioms tokias inovacijas kaip sutelktinis finansavimas (angl. *crowdfunding*), decentralizuota viešoji transakcijų saugojimo sistema (angl. *blockchain*) ir pan.
- Lietuvai sparčiau į nacionalinę teisę perkėlus ES direktyvas, susijusias su duomenų apsauga, elektroniniais pinigais, kova su pinigų plovimu, didėtų galimybė pritraukti investuotojų, veikiančių tokiose srityse kaip duomenų centrai, kibernetinis saugumas, finansinės technologijos ir pan.
- Tikslinga rinkodara galėtų didinti ne tik šalies vardo, bet ir Vilniaus kaip technologijų centro žinomumą. Tikėtina, kad žinia apie konkurencingą *FinTech* investicinę aplinką Lietuvoje bei aukštą gyvenimo kokybę siūlantį Vilnių kol kas nepasiekė daugelio potencialių investuotojų. Anksčiau minėtas ES direktyvų perkėlimas į nacionalinę teisę taip pat pareikalautų atitinkamų viešinimo ir rinkodaros kampanijų.
- Aštrioje konkurencinėje kovoje finansinės paramos priemonės yra neišvengiamos. Specializuota finansinė parama tiksliniams sektoriams suteiktų šaliai didesnę pranašumą.

INVESTUOK LIETUVOJE

info@investlithuania.com | Tel. +370 5 262 7438

Jogailos str. 4, LT-01116 Vilnius, Lithuania

www.investlithuania.com